

קונטרס

עשיים המה מלכור

ממשאות רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה

הגר"ג אדלשטיין
שליט"א

במעמדי שמחה לגומרה של תורה
ועל מעלת סיום וידיעת כל הש"ס

פניני חיזוק ומכתבים

טבת תש"פ

עִימוּד וְעִיצוּב
שֵׁטָל
ש. בן-שלמה 03-6745545

תוכן ענינים

מאמר ששים המה מלכות.....ה
 סעודת מצוה בסיום מסכת שלמה ◊ מי חילק את הש"ס למסכתות ◊ השלמות בסיום מסכת שלמה ◊ המסיים מסכת זוכה לדרגת מלך ◊ מלך פירושו שמולך על עצמו ◊ ששים מסכתות נותנות ששים מלכויות ◊ היצר הרע בטל בששים מסכתות ◊ סיום הש"ס שליטה על כל חלקי היצר הרע ◊ דרגת מלך בקטן שמסיים מסכת ◊ מעלה מיוחדת בסיום סדר שלם ◊ סיום משניות בעיון ומעלת סדר טהרות ◊ סיום בשלמות גם עם האגדות ◊ סעודת מצוה בסיום ספר החינוך ◊ סיום ספר שב שמעתא בעיון

פניני חזק.....טו
 סיום הש"ס מתאים מאד לחנוכה.....טו
 סיום המסכת יום של שמחת תורה.....טו
 סעודת מצוה לשמחת סיום המסכת.....טז
 כל הציבור שמחים בשמחת המסיים.....יז
 יומא טבא לרבנן כי רואים שאפשר לסיים.....יח
 שמחה עם המסיים מתוך אהבת הבריות.....יט
 סיום מסכת בעמל זכות לכל הציבור.....כ
 שתי דרגות במסיימי מסכת.....כ
 סעודת סיום לכבודה של תורה.....כ
 שמחה שמבינים חשיבות ידיעת התורה.....כא
 מעמד הסיום להחשיב ידיעת התורה.....כא
 להחשיב האיכות ולא רק הידיעות.....כג
 למדן בכמה דפים ועם הארץ בכל הש"ס.....כג
 ידיעת הש"ס שלא לטעות בגמרות מפורשות....כד
 חבילות של משנה.....כה
 סיום הש"ס בגיל צעיר.....כו
 כל אחד מסוגל לסיים.....כז
 חבל שלא כולם מסיימים.....כח
 גאון - שבקי בששים מסכתות.....כט
 אין גדול בתורה שלא יודע ש"ס.....כט
 סדר הלימוד לא נשתנה מזמן הגמרא.....ל
 לימוד הש"ס לבני ישיבה.....לא
 סיום הש"ס בזמני הפנאי הקצרים.....לב
 סיום המסכת תלוי בניצול הזמן.....לד
 סקרנות לידיעת הש"ס.....לד
 הסקרנות לתורה ולא לדברים בטלים.....לה

בחור צעיר סיים הש"ס מתוך סקרנות.....לז
 אין "עודף זמן" וצריכים לדעת ש"ס!.....לז
 רק מה שלומדים כאן יידעו בעולם הבא.....לח
 המטרה של ישיבה לסיים ש"ס.....לח
 קבלה בשמחת תורה ללמוד ש"ס.....לט
 דפי גמרא לא מקלקלים את ההבנה.....לט
 המתיקות בפשטות דברי הגמרא.....מא
 כשלומדים בפשטות לא קשה לסיים הש"ס.....מא
 ניצול הכוחות מן השמים לסיים ש"ס.....מב
 תענוג התורה אין לו שיעור.....מג
 משתתפי שיעור דף היומי.....מה
 הזמן של השיעור הכי מאושר ביום.....מו
 להתחיל את היום בשיעור תורה.....מו
 לא להחסיר אפילו שיעור אחד.....מז
 מעלת כל משתתף נוסף בשיעור.....מז
 אמירת שיעור בדף היומי.....מז
 לימוד ההלכה עם הדף היומי.....מט
 סיום הש"ס לעילוי נשמת נפטר.....נ
 הנפטר לומד ש"ס במתיבתא דרקיעא.....נ
 המזכים את הנפטר בש"ס יזכו לידיעת הש"ס...נא
 האם הנפטרת לומדת ש"ס?.....נא
 לימוד הש"ס בשותפות.....נב
 לגמור הש"ס לא רק בשותפות.....נב
 הדרן עלך והדרך עלן.....נב
 דעתן עלך.....נג

מכתבים

- ז.....מעמד סיום הש"ס בבית שמש
- י.....להמשיך דרכך בקודש
- טז.....ממך יראו וכן יעשו
- יח.....כמותך ירבו בישראל
- כב.....כל אחד בכוחו לסיים הש"ס
- כה.....לעסוק בתורה כראוי ולסיים הש"ס
- כז.....אשריך שדברי תורה ערבים עליך
- כח.....שמחה גדולה לכל ידידיך
- לג.....נתתי שמחה בלבי על שמועה טובה זו
- לו.....זכיתם ללמוד בדרך הלימוד הנכון
- לו.....ממשיכים בדרככם הטובה
- מ.....ללמוד כל מסכת ולסיימה עד סופה
- מה.....מכתב לספר על ענייני סיום מסכתות
- נה.....חיזוק סיום המסכת בישיבת פוניבז'

מאמר

ששים המה מלכות

מדברי רבינו בסיומים בזמנים שונים

סעודת מצוה בסיום מסכת שלמה

הנה בסיום מסכת עושים סעודת מצוה, ואין הבדל אם מסיימים מסכת גדולה עם הרבה דפים כמו שבת ובבא בתרא, או מסכת קטנה כמו מכות או הוריות, על הכל עושים אותו הסיום.

ומבואר שיש ענין מיוחד במסכת שלמה, ואפילו אם לומדים רק שלוש עשרה דף מסכת הוריות עושים סיום וסעודת מצוה, כיון שזו מסכת שלמה, ואילו אם לומדים אפילו מאה ושבעים דף במסכת בבא בתרא, אם לא סיימו את המסכת אין עושים סעודת מצוה.

ונפקא מינה להלכה בתענית בכורות בערב פסח שעושים סיום להיפטר מן התענית, וכן בתשעת הימים שמותר לאכול בשר ויין בסעודת סיום, שאין נחשב סעודת מצוה אלא אם סיימו מסכת שלמה, אבל אם לא סיימו מסכת שלמה אין זה סעודת מצוה, ואפילו אם למדו הרבה דפים וחסר רק דף אחד, אין עושים סעודת מצוה על זה. ויש להתבונן מה המיוחד במסכת שלמה, ומה חסר אם לומדים כמות דפים או פרקים ולא מסיימים את המסכת.

מי חילק את הש"ס למסכתות

ותחילה צריכים לדעת מהו המקור של חלוקת הש"ס לפי מסכתות, ומי חילק את המסכתות, האם רבינו הקדוש חידש וחילק את זה, וכמו הרמב"ם שחיבר ארבע עשרה ספרים, וכל ספר מחולק להרבה חלקים, והרמב"ם הוא שחידש חלוקה זו שלא הייתה קודם, כך גם מסכתות הש"ס חילקם רבינו הקדוש כשסידר את המשניות, או שכבר לפני רבינו הקדוש הייתה החלוקה לפי מסכתות.

והנה מצינו בגמרא (הוריות יג, ב) מעשה ברבן שמעון בן גמליאל, שרבי נתן ורבי מאיר ביקשו להעבירו מהנשיאות, ואמרו שישאלו אותו בעוקצין שהיא מסכת בסוף סדר טהרות, וכשלא יידע לענות יורידוהו מן הנשיאות, אבל מן השמים גלגלו שאחד שמע את תכניתם ובא וישב לפני רבן שמעון בן גמליאל והתחיל ללמוד עוקצין בקול רם, ורבן שמעון בן גמליאל הבין מזה כי מן השמים רוצים שילמד עוקצין, ולמד וחזר באותו היום על כל המסכת, ולמחרת כשבאו ושאלוהו ידע לענות, ונכשלה תכניתם, כי מן השמים רצו שהוא יהיה נשיא. ורואים מזה שכבר בזמן רבן שמעון בן גמליאל הייתה מסכת עוקצין, לפני שסידר רבי את המשניות.

וכן מצינו במשנה בסוף מסכת כלים אמר רבי יוסי אשריך כלים וכו', ומבואר שכבר בזמן רבי יוסי בן חלפתא לפני רבי הייתה מסכת כלים.

ומצינו עוד במדרש (במדבר רבה יח, כא) על הפסוק בשיר השירים "ששים המה מלכות" אלו ששים מסכתות, והיינו כידוע ששיר השירים הולך על תורה ועל כנסת ישראל והקב"ה, ויש הרבה במדרשים ובמפרשים בזה, כגון מה שכתוב (שיה"ש א, ב) כי טובים דודיך מיין, למדו מזה במדרש שחביבים דברי סופרים יותר מיינה של תורה, וכאן דרשו חז"ל את הפסוק ששים המה מלכות שזה רומז לששים מסכתות, והרי את שיר השירים חיבר שלמה המלך, והוא רומז בדבריו לששים מסכתות, ומבואר שכבר בזמנו הייתה התורה שבעל פה מחולקת לששים מסכתות.

ואמנם ודאי שלא שלמה המלך חילק את המסכתות, וכבר לפניו היה הש"ס מחולק למסכתות, כמו שמצינו (ע"ז יד, ב) שאברהם אבינו היו לו ארבע מאות פרקים במסכת עבודה זרה, שהיה לומד תורה בבית שם ועבר, והם ידעו את התורה ברוח הקודש, וכבר הייתה להם מסכת עבודה זרה, ובאמת אנו יש לנו רק חמישה פרקים בעבודה זרה, אבל אברהם אבינו היו לו ארבע מאות פרקים! וכפי הנראה שהם הרבה סתרי תורה בענייני אמונה, שכל ענייני האמונה שייכים לעבודה זרה, ואין זה נמצא במשניות שלנו בנגלה, אבל זה רמז בפנימיות הדברים, כידוע שיש הרבה סודות התורה במשניות, וכל התורה שבעל פה כלולה ורמוזה במשניות, ואף ארבע מאות הפרקים של אברהם אבינו רמוזים בפנימיות דברי המשנה שלנו. ועל כל פנים רואים שכבר לאברהם אבינו הייתה מסכת עבודה זרה.

ומכל זה מבואר שחלוקת הש"ס למסכתות אינה דבר חדש שחידש רבינו הקדוש, אלא כך היא צורת התורה שבעל פה שנמסרה למשה מסיני מחולקת לששים מסכתות, וגם בזמן אברהם אבינו כשהייתה התורה בשמים כבר הייתה מחולקת

למסכתות, וכמו שתורה שבכתב מחולקת לחמישה חומשים, ובספר תורה יש ארבע שורות הפסק בין חומש לחומש, והוא במסורת ממש רבינו שכך קיבל מסיני את התורה שבכתב מחולקת לחומשים, כך גם התורה שבעל פה, ניתנה למשה מסיני מחולקת לששים מסכתות.

השלמות בסיום מסכת שלמה

ובזה מובן מעלת לימוד מסכת שלמה, שהיא חלק שלם של התורה שבעל פה, והמסיים זוכה בזה לשלמות מיוחדת, אבל מי שאינו מסיים את המסכת אפילו אם למד הרבה דפים, חסרה לו השלמות הזאת.

ועוד רואים מעלת מסכת שלמה, מהמעשה במסכת חגיגה (מובא בספר מנורת המאור נר ג' כלל ח' ח"ג) שהמסכת באה והתאבלה על מי שלמד אותה, והיינו מפני שלמד את כל המסכת, מסכת שלמה, ואם היה לומד חצי בבא בתרא זה לא היה, אבל מסכת שלמה היא מציאות רוחנית.

מכתב רבינו שליט"א

למעמד סיום הש"ס בבית שמש

פ' ראה תשע"ב

לכבוד הקהל הקדוש משתתפי סיום הש"ס המרכזי בבית שמש.

שלו' רב וברכה עד בלי די.

אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבים עליכם ביותר.

אמנם כן, מעלת עסק התורה גדולה מכל המצוות.

שואלים לאדם בשעת הדין קבעת עתים לתורה.

גם מצות הבן על האב ללמדו תורה, והרבה הפליגו חז"ל בשכר המלמד את בנו תורה.

בזכות עסק התורה זוכים לברכה מרובה בזה ובבא.

הכו"ח בברכה והצלחה לכל הקהל הקדוש.

ופעם לאחר שדיברתי על חשיבות הענין לסיים את המסכת, אפילו גמרא עם רש"י, היה אחד ששמע את הדברים, והוא תמיד לא היה רגיל לסיים, ומאז התחיל לסיים, ואמר לי שהוא מרגיש טעם אחר בתורה, כי יש טעם מיוחד בתורה של מסכת שלמה, והיא שלמות מיוחדת של לימוד דבר שלם.

ולכן עושים סעודת מצוה רק על סיום מסכת שלמה, ואין זה תלוי בכמות הדפים אלא במסכת, כי כאמור מסכת שלמה זה שלמות מיוחדת.

המסיים מסכת זוכה לדרגת מלך

ונתבונן מה היא השלמות המיוחדת שסיום המסכת נותן לאדם.

הנה הבאנו מדברי חז"ל על הפסוק ששים המה מלכות אלו ששים מסכתות, ולא כתוב מלכים, אלא מלכות, והוא לשון רבים ממלכה, והיינו שכל מסכת נחשבת מלכה, ולכאורה הרי מלכה יש לה מלך, ואין מלכה בלי מלך, ומי הוא המלך של המסכת? פשוט כי האדם שלומד את המסכת הוא המלך, וכמאמרם (גיטין סב, א) מאן מלכי רבנן שנאמר בי מלכים ימלוכו.

אך צריך ביאור שהרי תורה נמשלה לאשה, וכמו שכתבו המפרשים כי פרק אשת חיל במשלי הולך על התורה, וכאן מבואר שהמסכת נמשלה למלכה, וצריך ביאור אימתי היא אשה ואימתי היא מלכה.

ונראה שזה תלוי האם לומדים מסכת שלמה או רק חלק מן המסכת, וכל תורה שלומדים אם לא מסיימים מסכת שלמה זה אשה ולא מלכה, והאדם הלומד הוא האיש, כמו שפירש החפץ חיים את הפסוק "נודע בשערים בעלה" דהיינו האדם העוסק בתורה שהוא בעלה של התורה.

ועל ידי לימוד התורה שנמשלה לאשה זוכה הלומד לדרגת איש, שהיא גם כן מדרגה, כמו שאמרו חז"ל (עיין פדר"א פ"ב) על אדם הראשון שבתחילה נקרא "אדם" על שם עפר מן האדמה, ולאחר שנזדווגה לו חוה עלה במדרגה ונקרא "איש" כמו איש האלוקים, ואיש הוא לשון חשיבות כמו שפירש רש"י על התורה (במדבר יג, ג) כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות, ולזה זוכה הלומד אף אם לא סיים מסכת שלמה, שהוא בדרגת איש, וכמו שאיש מקבל שלמות על ידי האשה כמאמרם (יבמות סב, ב) כל השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה וכו', כך גם הלומד זוכה לדרגה של שלמות על ידי התורה, ויש לו חשיבות של "איש" על ידי התורה שלמד.

וכל זה אפילו אם לא מסיימים מסכת שלמה, שהתורה נמשלה לאשה והלומד הוא

בדרגת איש, אבל מסכת שלמה יש לה חשיבות מיוחדת שנקראת מלכה, ומי שמסיים את המסכת הוא בדרגת מלך, יותר מאיש, ומאן מלכי רבנן זהו רק מי שמסיים מסכת שלמה, כמו שאמר אבבי (שבת קיח, ב) תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן, כי כשגומר מסכת שלמה הוא כבר אנדערע רבנן – רבנן אחר, ואינו סתם רבנן אלא מלך! והיא דרגה מיוחדת שזוכה על ידי לימוד מסכת שלמה.

מלך פירושו שמולך על עצמו

אכן צריך ביאור, שהרי מלך הוא מי שיש לו עם ומנהיג אותם, ומי הם העם של מי שמסיים מסכת, את מי הוא מנהיג ועל מי הוא שולט.

ונראה בזה כמו שמצינו בשלמה המלך שאמרו חז"ל (סנהדרין כ, ב) שבתחילה מלך על כל העולם, ואחר כך מלך רק על ישראל, ואחר כך מלך על ירושלים, ולבסוף מלך רק על מקלו ועל גונדו, מקלו היינו המקל שנשען עליו, וגונדו היינו הקערה שאוכל ממנה, וצריך ביאור מהו הענין של מלוכה על מקלו ועל גונדו.

ויש לבאר על פי הידוע כי באדם יש שני יצרים עיקריים: גאוה ותאוה, גאוה היא חמדה נפשית, ותאוה היא חמדה גופנית, ונראה כי המקל הוא רמז לחמדת הכבוד והגאוה, שכן הדרך שאדם מכובד נשען על מקלו, ומלפנים זה היה מקובל שאדם חשוב נשען על מקל עם ידית עגולה מכסף, והוא ענין של חשיבות, וגונדו הוא רמז לתאוה הגשמית של אכילה ושתייה, ועל זה אמרו ששלמה המלך מלך על מקלו, שהיה מלך ומושל על הגאוה, שלא הרגיש שום גאוה וחשיבות, וגם על גונדו, היינו שהיה מושל בכל התאוות הגופניות.

ועל דרך זה כתב בספר הכוזרי (מאמר ג פרק ה) שהמלך הכוזרי שאל את החבר ספר לי מעשה החסיד שבכם, והשיב החבר כי החסיד הוא הנזהר במדינתו, משער ומחלק לכל אנשיה טרפם וכל ספקם, וינהג בהם בצדק, לא יונה אחד מהם, ולא יתן לו יותר מחלקו הראוי לו" וכו', ושאלו הכוזרי, הרי על חסיד שאלתיך ולא על מושל, ואמר לו החבר "החסיד הוא מי שהוא מושל, נשמע בחושיו וכוחותיו הנפשיים והגופניים, ומנהיגם ההנהגה הגופיית, כמו שנאמר (משלי טז, לב) ומושל ברוחו מלוכד עיר, והוא המוכן לממשלה".

והיינו שמעלת האדם היא כאשר הוא שולט ומושל בכל כוחותיו הגופניים והנפשיים, כמו שאמרו חז"ל (נדרים לב, א) על אברהם אבינו שהקב"ה המליכו על רמ"ח

איברים, וזה הפירוש "מלך", שמוֹלֵךְ ומוֹשֵׁל על עצמו, וכמאמרם (אבות ד, א) איזהו גיבור הכובש את יצרו שנאמר טוב ארך אפיים מגיבור ומוֹשֵׁל ברוחו מלוכד עיר. ומעתה יש לפרש כי זוהי המלכות שזוכים בסיום מסכת, שנעשה המסיים כמֹלֵךְ שמוֹשֵׁל על יצריו וכוחותיו, והיא דרגה מיוחדת של שלמות ושליטה על היצר שזוכים על ידי מסכת שלמה.

ששים מסכתות נותנות ששים מלכויות

והנה ממה שאמרו ששים מלכות אלו ששים מסכתות, מבואר שעל ידי לימוד וסיום כל הש"ס זוכה האדם לששים מלכות, ולכאורה הלא לכל מלך יש מלכה אחת, וכמו שאין שני מלכים משתמשים בכתר אחד (חולין ס, ב), כך אין שתי מלכות למלך אחד, ואף באחשוורוש מצינו שהרג את ושתי ורק אחר כך לקח את אסתר, ומה הם "ששים המלכות" שזוכה המסיים את כל הש"ס.

ונראה שהכוונה בזה שזוכה לששים מלכויות, שכל מסכת מוסיפה לו עוד מלכות ועוד מלכות, כמו מלך על עוד מדינה, וכמו שמצינו בחז"ל שהיה מלך מושל בכיפה, שהוא מלך על הרבה מדינות, וכל מלכי המדינות כפופים לו, כך מי שמסיים את הש"ס זוכה לשלמות של מלכות כפולה ומכופלת, ונעשה מלך כפול ששים.

להמשיך דרכך בקודש

כ"ה אב תשס"ז

שלו' וברכה להב' המצוין והנעלה וכו'
לשמחתך בגמרה של תורה קורא אני עליך דברי הגמ'
מנחות י"ח א' אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה
חביבין עליכם ביותר קרא עליו המקרא הזה מה אהבתי
תורתך כל היום היא שיחתי וגו'

המברך בהצלחה להמשיך דרכך בקודש

(מכתב בכת"י)

היצר הרע בטל בששים מסכתות

וענין המספר ששים יתכן לבאר שהרי אמרו חז"ל (קידושין ל, ב) שלימוד התורה הוא התבלין ליצר הרע, והיינו כמו תבלין שנותן טעם בתבשיל, כך גם התורה נותנת טעם באדם, שמשנתנה מהותו ומקבל טעם של תורה, אבל עדיין לא נעשה כולו תורה ויש בו גם טעם של יצר הרע, והרי טעם כעיקר, וכשיש טעם של איסור בדבר היתר, הטעם הוא כעיקר, ואמנם יש בו הטעם של ההיתר אבל יש גם טעם של איסור, והתורה היא תבלין שמרכך ומחליש את כוח היצר, אבל לא מבטלו לגמרי.

אבל מי שמסיים ששים מסכתות, זוכה שהיצר הרע בטל אצלו בששים ולא נשאר בו טעם יצר הרע כלל, ומצינו בהרבה מקומות בחז"ל את המספר ששים, כגון מה שאמרו (ברכות נז, ב) שבת אחד מששים לעולם הבא וכו', וביאר המהרש"א שם כי אחד מששים היינו שיש בו קצת טעם וממשות מעין העולם הבא, כי אחד מששים זה חמישים ותשע כנגד אחד, ואינו בטל בששים, אבל אם יש ששים כנגד אחד אזי המיעוט בטל בששים ולא נשאר טעם המיעוט כלל.

וזהו ענין ששים מסכתות, שהם תבלין כפול ששים נגד היצר הרע, ועל ידי ששים המסכתות בטל היצר הרע בששים, בטל לגמרי וכמאן דליתא, ונעשה האדם כולו תורה בלי גשמיות כלל, ואשרי הזוכה לכך!

סיום הש"ס שליטה על כל חלקי היצר הרע

הנה בסיום מסכת זוכים לדרגת מלכות ושליטה על היצר הרע, ועל ידי ששים מסכתות זוכים לששים מלכויות, ששים שליטות, וכפי הנראה היצר הרע יש לו ששים חלקים, וכל מסכת נותנת שליטה כנגד חלק אחד של היצר הרע, ולשלוט בשלמות על כל היצרי הרע שבעולם זוכים על ידי כל הש"ס שהוא ששים מסכתות. [ביהמ"ד נחלת משה, שבט תשע"ה]

דרגת מלך בקטן שמסיים מסכת

מה שדיברנו שעל ידי סיום מסכת זוכים לדרגת מלך, לכאורה כיצד יהיה בקטן שסיים מסכת, האם קטן יכול להיות מלך? שמעתי ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל על מה

שאמרו בסנהדרין דף י"ח שהמלך לא דן ולא דנים אותו, ואמרו שם בגמרא שהטעם שאינו דן הוא משום שלא דנים אותו, וכתוב התקוששו וקושו, קשט עצמך תחילה ואחר כך קשט אחרים, ולכאורה אם כן גם קטן לא יוכל להיות דיין, מפני שלא דנים אותו (עיין תומים סימן ז' סק"ד), אבל הרב זצ"ל חילק בזה, כי במלך אומרים קשט עצמך, משום שבאמת יש על מה לדון אותו, ויש לו חטא, ורק בגלל שהוא מלך לא דנים אותו, אבל יש לו חטא, ולכן גם אינו יכול לדון אחרים, מה שאין כן קטן שלא דנים אותו, זה מפני שאין לו חטא, ואין על מה לדון אותו, וממילא לא שייך בזה קשט עצמך, כי אין לו חטא, והוא יכול להיות דיין. ואם כן קטן יכול גם להיות מלך שהוא כמו דיין. ובאמת יש ראיות מפורשות על זה שקטן יכול להיות מלך ואכמ"ל.

ועל כל פנים דרגת המלכות של סיום מסכת בודאי שייכת בקטן, שעל ידי הסיום זוכה לדרגת מלך שמולך ושולט על יצרו, ואמנם אמרו חז"ל (אדר"ב טז, ב) שלוש עשרה שנה גדול יצר הרע מיצר הטוב ממעי אמו של אדם היה גדל ובא עמו וכו' לאחר י"ג שנה נולד יצר טוב, והיינו שקטן יש לו רק יצר הרע, ורק מגיל שלוש עשרה נולד בו יצר הטוב, אבל קטן שמסיים מסכת כבר יש לו יצר טוב לפני בר מצוה, והוא מושל ביצר הרע, ולוואי שנזכה כולנו שיהיה לנו יצר הטוב ולא ישלוט בנו היצר הרע.

[סיום סדר מועד, אייר תשע"ח]

מעלה מיוחדת בסיום סדר שלם

עושים כאן סיום על שני סדרים, נשים ונזיקין, ונתבונן האם יש מעלה מיוחדת של שני סדרים, הלא לכאורה תלוי מה הכמות שלומדים, כמה דפים, ויתכן שילמדו פחות משני סדרים אבל יותר דפים, כי יש סדר עם יותר דפים ויש סדר עם פחות דפים, ותלוי איזה סדר שלומדים.

אבל באמת נראה שיש ענין מיוחד בסדר שלם, וכפי שיש ענין מיוחד במסכת שלמה שהיא דבר שלם, כך גם יש שלמות מיוחדת בלימוד סדר שלם, שכן התורה שבעל פה מחולקת לששה סדרים, וכפי שנרמז כבר בפסוק בישעיה (לג, ו) והיה אמונת עתיד חוסן ישועות חכמת ודעת כמו שדרשו חז"ל בשבת דף ל"א, וכן נרמז גם בתהלים פרק י"ט בפסוק תורת השם תמימה משיבת נפש וגו', שיש שם ששה לשונות: תורת עדות פיקודי מצות יראת משפטי, ופירש רש"י שהם כנגד ששה סדרי משנה, וכל סדר הוא שלמות מיוחדת של חלק שלם מתורה שבעל פה.

וכן רואים שאף שאין עושים סעודת סיום על מסכת משניות בלי גמרא, אבל על סדר שלם עושים סיום אפילו בלי הגמרא, והוא סעודת מצוה, ואומרים הדרן על זה, כי סדר משניות הוא דבר שלם, וכל שכן כאן שסיימו נשים ונזיקין - שני סדרים עם גמרות, ולא רק משניות, ודאי שזו שלמות ומדרגה מיוחדת.

[ישיבת אור ישראל, שבט תשע"ד]

סיום משניות בעיון ומעלת סדר טהרות

סדר טהרות הוא האחרון בשה סדרי משנה, וידוע שבדרך כלל האחרון יותר חשוב, כפי שרואים בהרבה מקומות, כגון מה שאמרו באבות פ"ו ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, וביאר ברוח חיים שם כי הם מדרגות שונות זו למעלה מזו, וכל המאוחר יותר חשוב יותר, וכן בסדרי המשניות שהסדר הוא זרעים ואחר כך מועד וכו', כל מה שיותר מאוחר הוא יותר חשוב, ואם כן סדר טהרות הוא הסדר החשוב ביותר, שמוסיף במעלות התורה יותר מעלות משאר סדרים, כך משמע, לכן זה דבר גדול מאד שמסיימים סדר טהרות.

והנה בסיום מסכת עושים סעודת מצוה, אבל זהו רק כשמסיימים מסכת גמרא, ואם לומדים משניות אין עושים סיום אלא על סדר שלם, אמנם כאשר לומדים משניות בעיון הרי זה כמו גמרא, ואם לומדים בפשטות רק עם הברטנורא מסתבר שלא שייך לעשות סיום, אבל אם לומדים בעיון עם כל הראשונים והתוספות יום טוב, אזי על כל מסכת יש לעשות סיום.

וכאן שסיימו כל סדר טהרות, שהוא יותר מעשרה מסכתות, ולמדו בעיון, הרי זה הרבה סיומים, ויש פה סעודת מצוה של הרבה מצוות, הרבה סיומים, וזו זכות גדולה לכל המשתתפים, זכות התורה של סדר טהרות, שהוא סדר הדעת, והזכויות האלו יעמדו להם להתברך כל אחד במה שהוא צריך בכל העניינים.

[סיום סדר טהרות, שבט תשע"ה]

סיום בשלמות גם עם האגדות

יש לציין חשיבות הדבר שסיימו מסכת שלמה, בפרט מסכת סנהדרין, שהיא מסכת גדולה, עם כל האגדות בפרק חלק, ובאמת צריכים ללמוד גם את האגדות, והמהרש"א

כתב חידושי אגדות לצד חידושי ההלכות, והקפיד מאד שיראו גם את המהרש"א שעל האגדות, כידוע שבדפוס הראשון נדפס המהרש"א כספר בפני עצמו, כמו פני יהושע, ולא ביחד עם הגמרא, והדפיס בנפרד קודם את חידושי ההלכות, ואחר כך את חידושי האגדות, ובהקדמה למהרש"א בברכות הזהיר שמכאן ולהבא כל מי שידפיס את ספרו, שיהיה יחד עם האגדות ולא בנפרד, ועל כל פנים שיהיה בכרך אחד, ועכשיו זה נדפס ממש ביחד על אותו הדף, ההלכה והאגדה ביחד, כך החשיב המהרש"א גם את האגדה, ויש בו דברים נפלאים איך לומדים פשט בדברי אגדה, ושלמות המסכת היא רק כאשר לומדים גם את האגדות.

[סיום סנהדרין, חשון תשע"ג]

סעודת מצוה בסיום ספר החינוך

הסעודה של סיום ספר החינוך היא סעודת מצוה, והנה בסיום מסכת עושים סעודת מצוה, שכל מסכת היא דבר שלם, ומשפיעה על המסיים שלמות מיוחדת, וכך גם ספר החינוך זהו דבר שלם, שיש בו את כל תרי"ג מצוות, כל התורה, והוא ספר שלם של אחד מגדולי הראשונים שכל האחרונים מדברים עליו ומפרשים אותו.

[סיום ספר החינוך, טבת תשע"ג]

סיום ספר שב שמעתתא בעיון

עושים כאן סיום על ספר שב שמעתתא, ובאמת הרי זה לא גמרא ולא מסכתא, ומדוע עושים סעודת סיום, ואמנם לכאורה זה יותר מהוריות או מכות, שהם מסכתות קטנות, ואין בהם הרבה דפים, ואילו ספר שב שמעתתא הרי הוא רב הכמות והאיכות, שהוא ספר קשה, ולמדו בעיון, ויתכן שסעודת הסיום היא סעודת מצוה ממש.

ואפשר שזהו בכלל האמור בהדרן "כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם", הרי שיש ענין מיוחד של סיום ספרים אחרים מלבד מסכתות הש"ס, והוא גם כן שמחה של תורה.

[ישיבת ארחות תורה, כסלו תש"ע]

בניני חיזוק

סיום הש"ס מתאים מאד לחנוכה

סיום הש"ס זה דבר מאד מתאים לחנוכה, שהרי היוונים ביקשו להשכיחם תורתך, ולכן ימי החנוכה הם ימי חיזוק בתורה, שבהם ניצחו את היוונים ונמסרו זדים ביד עוסקי תורתך, והוא זמן של חיזוק בתורה, ולכן באמת בישיבתנו הקדושה ובעוד מקומות בחנוכה אין בין הזמנים, ונשארים כל החנוכה בישיבה, וגם בשבת חנוכה לא חוזרים לבית, כי זה זמן של תורה, וכבר כתב השל"ה שיש קדושה בימים אלו, והם זמן של חיזוק בתורה.

וגם הסיום עכשיו הוא חיזוק, ויש מזה חיזוק בתורה לכל המשתתפים, גם אלה שלא משתתפים פה, אבל יודעים שיש סיום, והידיעה משפיעה, כל אחד משפיע על השני, ויש השפעה גם על אלו שלא השתתפו במעמד הזה.

[ישיבת פוניבז', כסלו תשע"ו]

סיום המסכת יום של שמחת תורה

אם נבוא להביע את ההרגשה שצריך להרגיש, ואפשר לומר שמרגישים, בשמחה הזאת, המילה המתאימה היא שזה יום של שמחת תורה, שמחת תורה ממש, שהציבור סיימו מסכת שלמה, עם מה שלמדו בעיון בהבנה ובעמקות סיימו את כל המסכת, והוא ממש יום של שמחת תורה, והסעודה היא סעודת מצוה ממש.

[סיום יבמות, אייר תשס"א]

סעודת מצוה לשמחת סיום המסכת

סעודת סיום מסכת היא סעודת מצוה, וענין סעודת מצוה מבואר בשערי תשובה שכתב (ד, ט) לגבי סעודת יום טוב "כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה", והיינו שיש שלושה דברים: מצוה, ושמחת המצוה, וסעודה על שמחת המצוה, כי ביום טוב יש הרבה מצוות, ומצוה מביאה לידי שמחה, ובזמן שמחה של מצוה עושים גם סעודה.

וענין השמחה של מצוה הוא מפני שיודעים את חשיבות המצוה, ואדם שיש לו דבר חשוב הוא שמח בזה, כמו להבדיל בענייני גשמיות, מי שאוהב גשמיות הרי הוא שמח בזה, ואם הרוויח כסף הוא שמח, ואמנם הוא רעב ורוצה עוד כמאמרם (קהלת רבה א, יג) יש לו מנה רוצה מאתיים, אבל בינתיים הוא שמח, כך גם מי שאוהב רוחניות הרי הוא שמח ברוחניות, מפני שהוא מחשיב את זה, ושמח שקיבל מצוה, שזוכה בה לגן עדן ועולם הבא, וגם סתם לשם שמים, שהוא נהנה ושמח לעשות רצון בוראו.

ועל שמחת המצוה עושים סעודה, וענין הסעודה הוא כדי לחזק את השמחה במצוה, כי בשעה שאדם רעב הוא טרוד ברעבונו, ואין לבו פנוי לשמוח במצוה כראוי, ועושים סעודה כדי שיהיה רגוע ויוכל לשמוח יותר במצוות, אבל השמחה היא לא מחמת הסעודה אלא מחמת המצוה, וכמו סעודה בשמחה משפחתית, שהשמחה היא

ממך יראו וכן יעשו

א' דר"ח אדר א' תשע"ו

לכ' היקר והנעלה וכו'

אשריך שדברי תורה חביבים עליך וזכית לסיים את הש"ס, ממך יראו וכן יעשו כל בני התורה נ"י, ותזכה לעלות מעלה מעלה במעלות התורה.

כחפצך וחפץ המברכך בכל טוב.

(מכתב בכת"י)

לא מחמת הסעודה אלא מחמת השמחה המשפחתית, ועל ידי הסעודה רק שמחים יותר בשמחה המשפחתית, כך גם ביום טוב השמחה היא בקדושת המצוות שיש לנו, ומחזקים את השמחה על ידי סעודה.

לכן סעודת הסיום היא עצמה מצוה, משום שיש בזה חיזוק השמחה במצוה, ושכר שמחת המצוה גדול מאד, כמו שכתב בשערי תשובה שם "כי יגדל וישגה מאד שכר השמחה על המצוות", ומשמע ששכר השמחה גדול יותר משכר המצוה עצמה, ואמנם אם עושים מצוה בלי שמחה גם כן יש שכר, אבל כאשר שמחים במצוה השכר גדול הרבה יותר, ואין לשער שכר השמחה, מפני שהשמחה באה מתוך פנימיות האדם, שמרגיש בפנימיותו את חשיבות המצוה ונהנה מזה עד כדי שמחה, ואם הוא גם עושה סעודה להרגיש יותר את חשיבות המצוה, שכרו גדול עוד יותר.

זוהי השמחה שאנו שמחים כעת, שמחה של מצוה, שיש לנו מצוה של סיום המסכת, ושמחים בזה, והשמחה עצמה היא עוד מצוה, ומחזקים את השמחה על ידי סעודה, והסעודה היא גם כן מצוה, ובעל הסעודה שטרח והכין את הסעודה הרי הוא מזכה הרבים, שמזכה את כולנו בסעודת מצוה ובשמחה של מצוה, וזו זכות גדולה מאד, לכן אנו חייבים להודות להקב"ה, ולהודות גם לבעל הסעודה, כמו שאמרו (ב"ק צב, ב) חמרא למריה טיבותא לשקיה.

[ביהמ"ד אהבת חסד, תמוז תשע"ב]

כל הציבור שמחים בשמחת המסיים

בשבת דף קי"ח אמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן, והנה זה מובן שמי שמסיים את המסכת יש לו שמחה, כי הוא שמח בשמחת התורה שסיים את המסכת, ועל ידי הסעודה ישמח יותר בשמחת התורה, אבל אביי עשה את הסעודה לא רק בשביל מי שסיים, אלא לרבנן, אפילו אלו שלא סיימו.

ומבואר כי מלבד השמחה הגדולה שיש למסיים עצמו, זוהי שמחה גם למי שלא סיים, ואמנם מי שלא סיים אין לו את המצוה של הסיום, אבל גם הוא שמח בשמחת התורה של המסיים, וכולם שמחים בזה שיש אחד שסיים, ולכן עשה אביי יומא טבא לרבנן, כי כשיש אחד שמסיים זה משמח את כל אחד ואחד.

והענין בזה משום ששמחת המצוה נובעת מתוך חשיבות המצוה, ומה שיותר שמחים במצוה זה סימן שמחשיבים יותר את המצוה, ויש דרגה של חשיבות המצוה עד כדי כך שגם אחרים שמחים במצוה של המסיים, כי הם מחשיבים את התורה והמצוות, ושמחים בזה שיש מי שעושה מצוה.

ולכן הסיום כעת הוא יומא טבא לרבנן, וכולם שמחים בשמחת התורה של המסיימים, בפרט שזה גם נותן חיזוק, שגם אלו שלא סיימו עד עכשיו, רואים שאפשר לסיים, ומכאן ולהבא ישתדלו גם הם לסיים.

[סיום בבא קמא, חשון תשס"ג]

יומא טבא לרבנן כי רואים שאפשר לסיים

ענין יומא טבא לרבנן, שהיה אביי עושה סעודת מצוה לכל רבנן כשאחד היה מסיים מסכת, בפשטות הטעם בזה משום שזו זכות לכל רבנן, כשיש אחד שמסיים זוהי זכות גדולה לכולם, ולכן היו כולם שמחים בזה.

אבל באמת הטעם פשוט יותר, משום שאם אחד מסיים זה ישפיע על כולם שיסיימו, כי באמת כולם יכולים, ורק חושבים שלא יכולים, וכשרואים שאחד מסיים מבינים שאפשר לסיים, וכולם יסיימו אחריו, ולכן זו שמחה לכולם.

כמותך ירבו בישראל

מנחם אב תשע"ז

לכ' הבה"ח היקר והנעלה וכו'

אשריך וטוב לך שזכית לסיים את כל הש"ס, כמותך ירבו בישראל.

יהי רצון שתעלה מעלה במעלות התורה.

הדו"ש ומברכך

(מכתב בכת"י)

ובאמת יש הרבה צעירים מבני הישיבה שלא מפרסמים את עצמם ומסיימים הרבה מסכתות, ויש שסיימו אפילו ש"ס ברוך השם, וכולם יכולים לסיים, כידוע שזה לא קשה, ומי שאינו יודע יכול לשאול את אלו שסיימו כיצד עשו זאת, ויקבל הדרכה בזה. אמנם זה תלוי בעוד דבר, שאנו מבקשים בברכות התורה והערב נא, והיא תפילה על ערבות בתורה, שיהיה לנו ערבות בדברי תורה, כי הערבות היא הכרחית לעסק התורה, ובלי ערבות קשה ללמוד, וכדי שתהיה ערבות צריכים הדרכה, ואפשר לשאול את אלו שסיימו כיצד לקבל ערבות, ערבות בפשטות, וכשיש ערבות לא קשה לגמור מסכתות ואף לגמור את כל הש"ס.

[סיום קידושין, חשון תשס"ז]

שמחה עם המסיים מתוך אהבת הבריות

מה שהיה אביי עושה סעודה לכל התלמידים כשאחד סיים מסכת, למרות שהם בעצמם לא סיימו, אבל היו שמחים בשמחתו של חברם המסיים, מתוך אהבת הבריות.

ובאמת זו מדרגה לשמוח בשמחתו של חברו, כי אמנם המסיים עצמו יש לו במה לשמוח, אבל חברו שלא סיים, בדרך הטבע יכול להיות קנאה, או חלישות הדעת לכל הפחות, וקנאה זה יותר גרוע, שאינו מפרגן לשני, ומצטער על מה שהשני מצליח, אבל בחלישות הדעת הוא מפרגן, ורק כואב לו על עצמו, למה הוא לא מצליח גם כן, ופה רואים מדרגה יותר גדולה, שאין אפילו חלישות הדעת, ושמחים שמחה שלמה בשמחתו של החבר! כמו שאדם שמח כשהילד שלו מסיים מסכת, אפילו שהילד זה לא הוא, טבע האב שהוא שמח, מפני שהוא אוהב את הילד, והאהבה גורמת לשמוח בשמחתו.

וידוע מבעלי המוסר כי לשמוח בשמחתו של חברו, זו מדרגה גדולה יותר מאשר להצטער בצערו של חברו, כי להצטער בצער אחרים זה דבר מאד מובן, אבל לשמוח בשמחתו של חברו, לשמוח במה שיש לו ואין לי, לא רק שאין חלישות הדעת ואין קנאה, אלא גם לשמוח, זוהי מדרגה של אהבת הבריות.

[מתוך שיחה, סיון תשע"ח]

סיום מסכת בעמל זכות לכל הציבור

יש כאן מעלה מיוחדת שזכו לסיים מסכת שבת, שהיא מסכת קשה, עם הרבה פרטים ופרטי פרטים, וכל מיני הלכות, ויש בזה עמלה של תורה באופן מיוחד, ובדאי אלו הם זכויות עצומות.

בפרט בתקופה הזאת שאנו זקוקים להרבה זכויות, ואמנם כלל ישראל תמיד בסכנה, אבל היום יש גם גזירות מבפנים, וצריכים הרבה זכויות ורחמי שמים שנזכה לישועה, שלא יהיו הפרעות ללימוד התורה, ולא יהיו קשיים, ובמציאות רואים שאחרי שהיו גזירות כלכליות וקיצוצים בתקציבי הישיבות נתרבו עוד כוללים, אבל עכשיו רוצים גם לעשות ביטול תורה, ולהשפיע בפיתויים או בגזירות, וצריכים רחמי שמים, ומן השמים נותנים לנו את הפחד, ומפחידים אותנו, ויש ממה לפחד, כי אין אנו בטוחים, וצריכים זכויות לסייעתא דשמיא, לכן ודאי שכל חיזוק שנתחזק בתורה זה זכות לכל הציבור, לכל בני התורה, וכאן שסיימו מסכת שבת זה זכות לכל המשתתפים, לכל המסיימים ולכל כלל ישראל.

[כולל עטרת שלמה, אב תשע"ב]

שתי דרגות במסיימי מסכת

כשלומדים ומסיימים מסכת, יש הבדל האם לומדים כדי לסיים או שמסיימים מפני שלמדו, יש מי שלומד כדי לסיים, שהסיום מעודד ומושך, ויש מי שלומד ונהנה מהלימוד עצמו, וממילא הוא מסיים, ונהנה ודאי שגם אם לומדים כדי לסיים זה דבר טוב מאד, אבל מי שלומד וממילא הוא מסיים, ולומד מפני שצריך ללמוד, מצד הלימוד עצמו, בלי חשבונות, זה בודאי דרגה גבוהה יותר.

[סיום יבמות, אייר תשס"א]

סעודת סיום לכבודה של תורה

עושים כאן סעודה של סיום הש"ס בשלושת ימי הגבלה, ולכאורה הרי אלו ימים של הכנה לקבלת התורה, וההכנה הגדולה ביותר היא ללמוד ולעסוק בתורה הרבה,

וכיצד מותר בזמן כזה לעשות שמחה ולשיר, ואמנם זו סעודת מצוה, אבל סוף סוף זה לא תורה, ומה ההיתר לזה.

התירוף פשוט מאד, משום שאמרו חז"ל (שבועות ל, ב) עשה דכבוד תורה עדיף, והשמחה כאן היא כבוד תורה, שמחשיבים את התורה ולכן שמחים בסיום, וידיעת חשיבות התורה זה דבר גדול מאד, כמו שכתב בשערי תשובה (ג, קנו) "ואשר אין כוח בהם ללמוד יידעו הדר כבוד עסק התורה ויזכו בידיעתו ולא תאבד נפשם מן העולם הבא", והיינו שגם מי שהוא אנוס ואין בו כוח ללמוד, יכול לזכות לעולם הבא על ידי ידיעת חשיבות התורה, כי אם הוא מחשיב תורה ודאי שאם היה יכול ללמוד היה לומד, וכל מה שאינו לומד זה מפני שהוא אנוס, ואמרו חז"ל (קידושין מ, א) שאם חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, ומשום כן זוכה לעולם הבא.

ולכן אין להקשות על מה שעושים סעודת סיום בשלושת ימי הגבלה, כי יש בזה ענין של כבוד התורה וחשיבותה, ואם לומדים תורה ולא מחשיבים זה דבר חמור מאד, וצריכים להחשיב את מה שלומדים ולשמוח בזה, ושמחת הסיום היא לכבוד התורה וחשיבותה, וזו גם כן הכנה לקבלת התורה.

[בית מדרש עליון, סיון תשע"ב]

שמחה שמבינים חשיבות ידיעת התורה

כשמסיימים את הש"ס זו שמחה גדולה, שמבינים שיש חשיבות לא רק ללימוד באיכות ההבנה, כמו שאמרו (קידושין ל, ב) ושיננתם שיהיו דברי תורה מחודדים בפיך, אלא צריך גם ידיעת התורה.

[סיום הש"ס, אד"ב תשע"ו]

מעמד הסיום להחשיב ידיעת התורה

אחד מבני הישיבה אמר את ההדרן, אבל בודאי יש עוד רבים שסיימו, כי מסכת קידושין אינה גדולה כל כך, ובודאי רבים זכו לסיימה, וכן מסכת גיטין שהתחילו עכשיו ללמוד, היא גם כן מסכת לא גדולה כל כך, ובעזרת השם יזכו לסיים, אך צריכים לדעת

שאין זה מספיק, והמטרה היא לדעת את כל הש"ס, צריכים לדעת ש"ס! והמטרה של הערב הזה היא לחיזוק ידיעת התורה, להחשיב את ידיעת התורה, שצריכים לדעת את כל התורה כולה.

ידיעת התורה היא חיוב כמו שאמרו (קידושין ל, א) ושיננתם שיהיו דברי תורה מחודדין בפיק וכו', ואין רגע פנוי מזה, כמו שכתוב (יהושע א, ח) והגית בו יומם ולילה, ואמרו (מנחות צט, ב) צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית, ומאחר שאין זמן כזה שאינו לא יום ולא לילה הרי שאין רגע פנוי לדברים אחרים.

ואם היו מנצלים את הזמן כראוי, כל אחד היה יכול לדעת ולגמור עוד ועוד בלי סוף, וגם במסגרת סדרי הישיבה הקבועים, אם לומדים בצורה יותר נכונה גם כן אפשר להספיק הרבה יותר, וכל אחד צריך ויכול להיות בקי בש"ס, אמנם אין זה ביום אחד, אלא כל אחד לפי כוחו ולפי טבעו, ואין להפריז על המידה, אבל ביישוב הדעת כל אחד יכול, ומטרת הערב הזה היא שכל אחד מאיתנו יידע את האמת והמציאות הזאת, שכל אחד יכול להיות גדול בתורה ממש, עם איכות וכמות.

[סיום קידושין, חשון תשע"ח]

כל אחד בכוחו לסיים הש"ס

מרחשון תשע"ח

לכ' הב' היקר והנעלה יניק וחכים וכו'
אשריך שזכית לסיים את כל הש"ס, ממנו יראו וכן יעשו,
כל אחד בכוחו לסיים את הש"ס כולו.

המברכך בהצלחה מרובה בכל העניינים החשובים.

(מכתב בכת"י)

להחשיב האיכות ולא רק הידיעות

הנה אנו שמחים עכשיו מאד בסיום הש"ס בלימוד הדף היומי, שהוא דבר חשוב מאד, שנותן הרבה זכויות ומדרגות כפי שכבר הארכנו בזה, אבל יחד עם זה יש חשיבות גם לאיכות הלימוד.

וכבר סיפרתי מעשה שהיה בצעיר אחד שביקש לקבל אהבת השם, ונסע לירושלים לאדם בעל מדרגה לשאול אותו מה הדרך בזה, ואמר לו שילמד ספר שב שמעתתא ומזה יקבל אהבת השם, והוא אכן עשה כך והתחיל ללמוד שב שמעתתא, והרגיש שזה משפיע עליו, שהתפילה יותר בשלמות, ומרגיש יותר קרבת אלוקים.

ובא אלי אחר כך ושאל אותי כיצד יוכל להוסיף עוד אהבת השם, ואמרתי לו הרי הדבר פשוט, כי מדוע השב שמעתתא מוסיף אהבת השם? מפני שזה ספר עם הרבה עמקות והבנה עם חשבונות, וצריך לזה ריכוז המוח באיכות גדולה, וזה מעניין ומושך ומרכז ומרתק מאד שבשעת הלימוד שוכחים מכל העולם, וכאשר מתרכזים בלימוד כל כך זה מקדש את הנשמה, והקדושה נותנת קרבת אלוקים. ואם כן כל מה שילמד, ולא רק שב שמעתתא, אם ילמד בצורה כזו שמושכת ומרתקת שכל הראש תפוס בלימוד, על ידי זה יקבל עוד מדרגות באהבת השם.

ושמעתי עוד ממו"ר הגה"צ רא"א דסלר בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל על מה שאמרו בסנהדרין דף צ"ט כי דבר השם בזה וגו' כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק, ואמר רבי חיים כי הדברים אמורים לא רק במי שמתבטל ואינו לומד כלל, אלא אפילו מי שלומד, אם הוא יכול ללמוד יותר בריכוז ובעיון ואינו מתעמק כפי כוחו, הוא גם כן בכלל מה שנאמר כי דבר השם בזה, שהוא מבזה את האיכות של התורה. לכן לצד חשיבות הענין של לימוד כל הש"ס צריכים גם את האיכות של הלימוד שיהיה עד כמה שאפשר באיכות ובריכוז מלא.

[שכונת נווה יעקב ירושלים, אב תשע"ב]

למדן בכמה דפים ועם הארץ בכל הש"ס

ברצוני להזכיר דבר חשוב מאד, שיש הרבה שמקיימים את זה, אבל גם הרבה נכשלים בזה. ידיעת כל התורה כולה, וידיעת הש"ס, ברוך השם יש רבים מבני הישיבה שסיימו

את הש"ס, ומפעם לפעם אני שומע על עוד אחד ועוד אחד, שלומדים ומסיימים ש"ס, לא מתוך כפייה ולחק, אלא בהנאה, שזה מעניין ומתוק, דברי תורה מעניינים מאד, ומתוקים מדבש, יש ערבות בתורה, כל מיני טעמים יש בתורה, שנמשלה לדבש ולחלב ועוד הרבה טעמים.

אבל יש כאלה שלא מבינים את זה, ולומדים לאט, עומדים זמן רב במקום אחד ואומרים הרבה סברות, וחושבים כי בזה שאומרים עוד סברא ועוד סברא, כל מיני סברות, על ידי זה יהיו למדנים ובעלי מדרגה, בעלי רמה גבוהה בתורה.

והנה באמת עיקר הגדלות בתורה הוא בסברא, אבל צריכים גם ידיעת התורה, ומי שמתעכב הרבה על מקום אחד, הרי הוא למדן רק בדף אחד, בכמה דפי גמרא, ובכל הש"ס הוא עם הארץ, עם הארץ בכל הש"ס ולמדן בכמה דפים, וכי זה נקרא למדן.

ומלבד זאת ידוע שאם אומרים הרבה סברות, לא יכול להיות שהכל אמת, כי הסברא האמיתית היא סברא אחת, או שתי סברות יכול להיות, אבל לא יתכן שכל הסברות יהיו אמיתיות, ובדרך כלל רוב הסברות האלה זה לא תורת אמת, ואינן סברות אמיתיות, ואמנם זה עסק התורה, אבל זה לא תורת אמת.

לכן זה לא כדאי, ומי שכבר רגיל בזה וקשה לו אחרת, צריך לנסות לאט-לאט להתרגל איך לתקן את זה, ללמוד בצורה כמו שצריך, כמו אלו שגומרים ש"ס, ולכל הפחות לגמור את המסכת הנלמדת בשיבה.

[מתוך שיחה, כסלו תשע"ט]

ידיעת הש"ס שלא לטעות בגמרות מפורשות

באמת פשוט שידיעת הש"ס זה דבר חשוב מאד, ואפילו מי שהוא בעל הבנה שיכול לחדש חידושי תורה, בלי ידיעת הש"ס יכול לטעות בהרבה טעויות, וכפי שראיתי פעם שאחד הדפיס חידושי תורה שהם נגד גמרא מפורשת, והדפיס זאת באיזה חוברת ולא ידע שיש גמרא מפורשת נגד זה. חיסרון ידיעת הש"ס הוא חיסרון בגדלות בתורה.

וישנם רבים שאינם יודעים עד כמה שזה חשוב, ידיעת הש"ס, אפילו גמרא עם רש"י בלי תוספות, וראיתי פעם שאחד לא הבין ותמה איזו חשיבות יש ללימוד גמרא עם רש"י, ולא הבין שיש לזה חשיבות, עד כדי כך יש טעות בדורנו שלא מבינים מה היא ידיעת התורה ומה חשיבותה.

ולכן זה דבר חשוב מאד שיש פה הרבה אברכים ברוך השם שמסיימים ש"ס עם רש"י ועם תוספות גם כן, והם תלמידי חכמים אמיתיים, וכבר אמרו (שבת סג, א) ליגמר והדר ליסבר, ואמרו (ע"ז יט, א) אף על גב דלא ידע מאי קאמר, ליגמר והדר ליסבר זו הדרך, וכיום ישנם רבים שלא מבינים את זה, וברוך השם שזכינו שיש ציבור כזה שעושים את זה, וזוכים לידיעת הש"ס עם הליגמר ועם הליסבר ביחד, שזה דבר חשוב מאד. בעזרת השם זה ישפיע שהרבה יעשו את זה, וצריכים ללמוד מהם, שזה ישפיע על הרבה כאלה שאינם עושים כן.

[כוללי ש"ס אידן, חשון תש"פ]

חבילות של משנה

בסנהדרין דף מ"ב אמרו על הפסוק כי בתחבולות תעשה לך מלחמה אמר רבי אחא בר חנינא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן במי אתה מוצא מלחמתה של תורה במי

לעסוק בתורה כראוי ולסיים הש"ס

תשרי תשע"ט

להבה"ח והנעלה וכו'

אשריך וטוב לך שזכית לסיים את הש"ס, כן יהי רצון שתעלה מעלה מעלה במעלות התורה.

ויהי רצון שממך יראו כל הצעירים, וכן יעשו, לעסוק בתורה כראוי ולסיים את הש"ס, כל אחד לפי כוחו.

בזכות התורה יתברכו כל העוסקים בתורה לכל הברכות המובטחות לזה.

הכו"ח בברכה

(מכתב בכת"י)

שיש בידו חבילות של משנה, והיינו כמו מלחמה, שצריכים תחבולות וחכמה איך לנצח במלחמה, כך במלחמתה של תורה, למי יש כוח להילחם ולנצח, מי שיש בידו חבילות של משנה, ותחבולות הוא לשון חבילות, שעל ידי חבילות של משנה הוא שייך למלחמתה של תורה.

ופירש רש"י שם מהו מלחמתה של תורה? "הוריותה ולעמוד על בוריה ועל עיקרה" היינו לכוון לאמת, שתהא תורת אמת, "לא כאדם המפולפל ומחודד ובעל סברא ולא למד משניות וברייתות הרבה, כי מהיכן יתגלה הסוד" - הדברים הנסתרים והחכמה שיש בתורה, הרגשת האמת, מהיכן יתגלה הסוד, "אלא בבעל משניות הרבה שאם יצטרך לו טעם בכאן ילמדנו מתוך משנה אחרת או אם יקשה לו דבר על דבר יבין מתוך משניות הרבה שבידו הא מני פלוני היא ששמענוהו במקום אחר אומר כך", וזוהי מלחמתה של תורה, על ידי חבילות של משנה.

ואמרו בגמרא שם קרי רב יוסף אנפשיה ורב תבואות בכוח שור, והיינו משום שרב יוסף היה בקי, וכדאיתא בסוף ברכות והוריות שרב יוסף היה "סיני", ושלחו מתם סיני ועוקר הרים מי עדיף להיות ראש הישיבה, ואמרו שסיני עדיף, ולכך קרא רב יוסף על עצמו ורב תבואות בכוח שור, שהייתה לו המעלה הזו של ידיעת התורה, חבילות של משנה. וזוהי מעלת שמחת הסיום שמביאה לחיזוק ענין ידיעת התורה. יהי רצון שכולם יזכו למלחמתה של תורה ובתחבולות תעשה לך מלחמה והצלחה בתורה. [סיום סנהדרין, חשון תשס"ב]

סיום הש"ס בגיל צעיר

זקני בעל חידושי בן אריה זצ"ל כשנעשה בר מצוה גמר את סדר לימודיו בחיידר, וקבע ללמוד בחברותא עם נער אחר בן גילו, והיו לומדים שבעה דפי גמרא בכל יום, וכעבור חצי שנה לקה החברותא במחלה קשה, ולא היה יכול ללמוד יותר, וזקני המשיך ללמוד לבד, וגמר באותה שנה בגיל שלוש עשרה את כל הש"ס! ואמר כי אף שחזר במשך חייו עוד פעמים רבות על הש"ס, אבל העיקר נשאר אצלו מהפעם הראשונה שהיא הגירסא דינקותא.

וכן אאמו"ר זצ"ל כשלמד בילדותו עם זקני סיים את כל הש"ס בגיל ארבע עשרה, ולא היה זה נדיר באותה תקופה, וסיפר אאמו"ר שהיה עוד רב ברוסיה באזור ההוא שהיה לו ילד בן גילו של אבא, וכשהיו הרבנים נפגשים, היו מדברים בלימוד בכל

הש"ס, והילדים היו משתתפים גם כן בשיחתם, ושואלים ועונים ומביאים ראיות מכל חלקי הש"ס.

[ישיבת אהבת אהרן, אייר תשע"ב]

כל אחד מסוגל לסיים

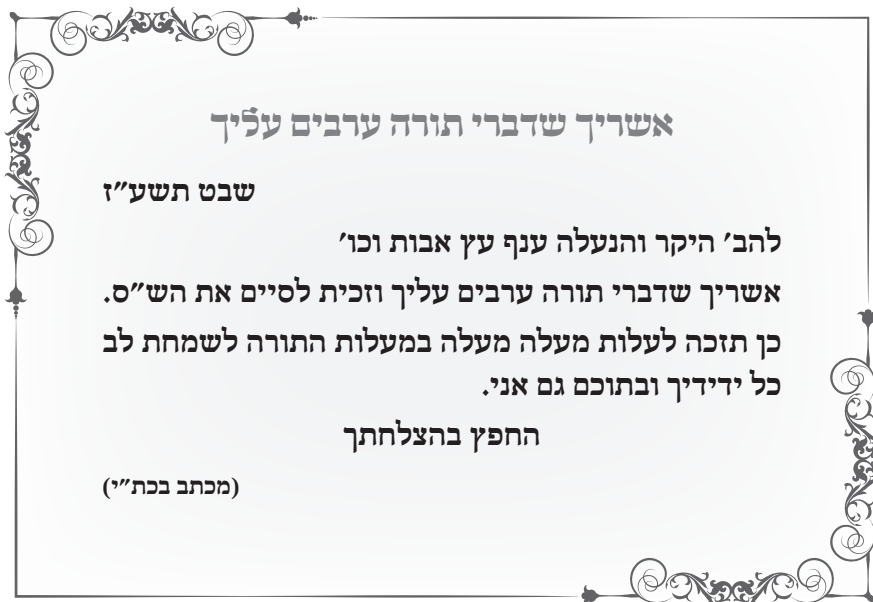
באמת כל אחד מסוגל לסיים את המסכת, ואין זה קשה, רק צריך שלא יהיו חשבונות רבים, וכמו שכתוב (קהלת ז, כט) האלוקים עשה את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים, ואם הולכים בישרות כל אחד יכול לסיים את המסכת, ואפילו לחזור כמה פעמים, עם חזרות, רק צריך קצת הדרכה איך עושים את זה, אבל כולם מסוגלים לזה. וסיפר לי היום תלמיד שלא חשב קודם שהוא יכול לגמור את המסכת, אבל כיון שיש התעוררות לזה הוא ניסה גם כן לסיים את המסכת, ולבסוף ישב ולמד בכל יום

אשריך שדברי תורה ערבים עליך

שבט תשע"ז

להב' היקר והנעלה ענף עץ אבות וכו'
אשריך שדברי תורה ערבים עליך וזכית לסיים את הש"ס.
כן תזכה לעלות מעלה מעלה במעלות התורה לשמחת לב
כל ידידיך ובתוכם גם אני.
החפץ בהצלחתך

(מכתב בכת"י)

שש שעות רצופות, מה שלא חשב מתחילה שיוכל לעשות כך, ונוכח לראות שהוא יכול, ללמוד שש שעות רצופות!

וכמובן כשלומדים ברציפות באופן כזה, כמה שיותר זמן בלי הפסק של לימוד, אין לשער את הדבקות בתורה שזה נותן, שהתורה נעשית תורה דיליה, ונעשה בזה א תורה-דיקער מענטש, אדם של תורה, וכך יכולים לגמור את המסכת, והוא לא ידע שזה יכול להיות, אבל כל אחד מסוגל לזה.

[סיום יבמות, אייר תשס"א]

חבל שלא כולם מסיימים

באמת צריך לרחם על אלו שלא יודעים את הטעם של לגמור המסכת, ממש צריך לרחם עליהם, ובאמת כולם ראויים להיות בקיאים בש"ס, ואין זה קשה כל כך, יש היום תכניות של לימוד ושל חזרות, ויש הרבה דרכים להיות בקי בש"ס בצורה לא כל כך קשה, עם מתיקות ועם הנאה, וחבל מאד שיש הרבה שלא עושים את זה ולא מבינים את זה. ובאמת הסיום והסעודה הזאת, זה לא רק שמחה על העבר שלמדו וחיזוק על העתיד לאלו שלמדו, אלא גם חיזוק לאלו שלא למדו, שהם עדיין באמצע הדרך, שיבינו איך הדרך הנכונה להיות גדולים בתורה.

[סיום בבא מציעא, אייר תשס"ט]

שמחה גדולה לכל ידידיך

ד' במדבר תשע"ז

למע"כ הבה"ח היקר והנעלה וכו'

שלו' רב וברכה.

שמחה גדולה היא לכל ידידיך על זה שזכית לסיים את הש"ס.

אשריך וטוב לך. כמותך ירבו בישראל.

הדו"ש ומברכך

(מכתב בכת"י)

גאון - שבקי בששים מסכתות

החיד"א בשם הגדולים (קו"א ערך גאון) מביא מקדמונים כי המילה גאון בגימטריא ששים, כנגד ששים מסכתות הש"ס, והוא רמז שרק מי שבקי בששים מסכתות יש לו התואר גאון, ובזמנינו רגילים לקרוא גאון גם למי שהוא פחות מזה, אבל בזמן הקדמונים נקרא גאון רק מי שבקי בששים מסכתות.

[ישיבת פוניבז' לצעירים, אדר תשע"ב]

אין גדול בתורה שלא יודע ש"ס

חשוב מאד לדעת כי ההצלחה בתורה תלויה בכמות הידיעות, ומרן הרב מפוניבז' זצ"ל היה מדבר על זה תמיד שאין גדלות בתורה בלי ידיעת הש"ס, ולא שייך דבר כזה, אין גדול בתורה שלא יודע ש"ס, ומי שאינו יודע ש"ס הוא לא גדול בתורה, רק יכול לעשות רושם כאילו שהוא גדול, אבל באמת אינו גדול בתורה, כי התורה אינה תורת אמת אם אין ידיעה בש"ס.

לכן עכשיו כשמתחילים ללמוד מסכת בבא קמא, כל אחד צריך להשתדל וללמוד את כל המסכת, בסדר א' מתחילים פרק ראשון, ובסדר שני פרק המניח, וכך במשך זמן הקיץ אפשר ללמוד ולסיים עד פרק מרובה, ולאחר מכן בחודשים אב אלול ותשרי אפשר להמשיך ולהשלים מפרק מרובה עד סוף המסכת, כך היא דרך ההצלחה ולא שייך אחרת, ומי שאינו יודע את כל המסכת לא שייך שיהיה למדן, זה דבר פשוט.

והגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל העיד בשם מרן הגרי"ז זצ"ל שהיה חוזר תמיד על מה ששמע מאביו הגר"ח זצ"ל כי בן תורה צריך ללמוד בכל חודש מינימום ארבעים דף, באופן ברור, ובפחות מזה לא שייך שיידע ללמוד, והגרי"ז אמר שהיום קשה ארבעים דף והוא מוריד לחצי, וצריך ללמוד עשרים דף בחודש, אבל בפחות מזה "וועט מען טאקע ניט קענען לערנען" - בודאי בלתי אפשרי שיידעו ללמוד.

ברוך השם יש בינינו בחורים צעירים שיודעים ש"ס, זה שייך ואין זה קשה, וכל אחד ישתדל לגמור את המסכת במשך הזמן, וגם מה שלא מספיקים בעיון הראוי צריך לכל הפחות ללמוד גמרא עם רש"י ולחזור כמה חזרות כדי שייצאו הדברים ברורים.

ולזה צריכים לנצל את הזמן וללמוד בלי בטלה, בפרט בימי ששי ושבט שהם זמנים של רפיון, והיצר הרע מתחזק בהם מפני שאז הוא הזמן היותר חשוב ומסוגל להצלחה, דווקא בימים האלו צריכים ללמוד בהתמדה יותר גדולה, וכפי שידוע ומסופר איך שלמדו פעם בשיבות בימי ששי ושבט, וההתמדה בליל שבת הייתה גדולה יותר מכל השבוע, מפני שהם זמנים שמסוגלים להצלחה בתורה, והם כמעט שליש מהחיים, וצריך לנצל אותם. בעזרת השם אנחנו יכולים, ויש לנו את כל האפשרויות לקיים את הדברים האלו. [פתיחת הזמן, אייר תשע"ג]

סדר הלימוד לא נשתנה מזמן הגמרא

בשמחה של סיום, המסיימים הם בעלי השמחה, וצריך לשבח את בעלי השמחה, שבאמת זה דבר גדול וחשוב מאד שלומדים טוב ומסיימים מסכת, ויש על מה לשבח. אמנם הרי לא כולם מסיימים, ונתבונן מדוע באמת לא כל הציבור מסיימים, הרי כולם רוצים לדעת ולהיות בקיאים בש"ס, ומדוע לא מסיימים.

הסיבה לזה היא מפני שיש טעות, שחושבים כי צריכים רק להתעמק בהבנה, ואמנם באמת עיקר הגדלות בתורה היא ההבנה, כמו שאמרו (גיטין ו, ב) אטו כל דלא ידע הא דרב יצחק לאו גברא רבה הוא בשלמא מילתא דתליא בסברא לחיי הא גמרא היא וגמרא לא שמיע ליה, והיינו שאדם גדול זה רק מי שהוא בעל סברא, אבל יש סדר כיצד מגיעים לזה, כמו שאמרו (שבת סג, א) ליגמר איניש והדר ליסבר, ורק אחרי הליגמר אז הסברא היא סברא טובה, אבל לפני הליגמר הסברות הם לא נכונות ולא אמיתיות, וכדי להיות בעל סברא נכונה שאפשר לומר עליו שהוא אדם גדול, צריך קודם ליגמר, ללמוד את הגמרא הפשוטה ולידע את פשטות הדברים.

וזו גמרא מפורשת שכך הסדר, ליגמר והדר ליסבר, ואף על פי כן יש שחושבים שנשתנו הטבעים ונשתנו הדורות, כמו במילי דעלמא שיש הרבה המצאות חדשות שלא היו בעבר, וסבורים שגם בתורה יש חידושים כאלו... אבל זה לא נכון, והתורה היא תורת אמת ואינה משתנית, ואם אמרו חז"ל שהסדר הוא ליגמר והדר ליסבר, כך הסדר גם בזמנינו, ואם לומדים בסדר הפוך באים לידי סברות משובשות שהדורות הראשונים לא היו מסכימים להם.

לכן יש לשבח את מסיימי המסכת שלומדים בדרך הלימוד הנכון, ואלו שלא מסיימים צריך לרחם עליהם ולחשוב כיצד לעזור להם שיבינו, ולאחרונה היו כאלה

שבאו אלי וביקשו "היתר" ללמוד מסכת אחרת בשעות בין הסדרים, כביכול צריכים היתר לזה, והוא דבר שמעולם לא עלה על הדעת שצריכים לבקש היתר לכך, וכהנה יש הרבה טעויות בדרך הלימוד שצריך תיקון. אמנם שמעתי כי בכל פעם שמדברים על זה יש עוד חברותא אחד שמבין את זה וממשיך ללמוד בצורה הנכונה, ולכן כדאי תמיד לחזור ולדבר על הדברים האלה.

[סיום פסחים, חשון תשס"ט]

לימוד הש"ס לבני ישיבה

דיברנו בזמן האחרון שיש ענין חשוב לדעת ש"ס, וכל אחד מסוגל לזה, אמנם יש להדגיש כי בני ישיבה ששומעים שיעורים, בודאי שאינם יכולים לוותר על השיעורים ולעסוק בשאר חלקי הש"ס, כי השיעורים הם פיתוח ההבנה, וזהו היסוד של כל הש"ס כולו.

ואף על פי שאמרו (שבת סג, א) ליגמר והדר ליסבר, אין הכוונה שצריך הרבה שנים רק ליגמר בלי ליסבר, אלא בכל ענין וענין יש ליגמר וליסבר, ולאחר שלומדים ויודעים היטב את פשטות הדברים כבר שייך גם ליסבר, ואי אפשר לדחות את הליסבר לאחר שנים רבות, והשיעורים הם הליסבר, שבהם מקבלים את ההבנה הישירה.

לכן מי ששומע שיעורים בישיבה, אינו יכול להתעסק בכל חלקי הש"ס, וצריך בעיקר לעסוק במסכת הנלמדת, לשמוע את השיעורים ולחזור עליהם, ולהשתדל לסיים את המסכת.

והעיקר הוא כפי שאנו מזכירים תמיד שהראש יהיה שקוע בתורה, וזהו על ידי שלומדים כל אחד לפי כוחו ולפי טבעו, באיזה אופן שהלימוד יותר מעניין ומרתק אותו, שעל ידי זה הוא שקוע יותר בתורה ומתקדש בקדושת התורה.

אמנם בדרך כלל יש זמנים פנויים במשך היום, שהזמן עובר בבטלה, וזמנים אלו ניתן לנצל להתקדם בדיעת הש"ס, וכן מי שהוא בקיבוץ ואינו שומע שיעורים, יכול ללמוד עוד מסכתות. אך אם הוא נמשך יותר למסכת הנלמדת בישיבה ובזה הוא מרותק יותר, ודאי שצריך ללמוד מה שיותר מרתק אותו ואין להפסיק מזה.

וידוע שגדולי ישראל לא כולם למדו באותה הדרך, ויש שעסקו יותר בעניינים מסוימים שבש"ס, ואין זה מפני שהייתה ביניהם מחלוקת ושיטה אחרת בדרך הלימוד, אלא כל אחד למד מה שיותר מושך ומרתק אותו, אשר זוהי דרך הלימוד משורש

נשמתו, שהתורה שייכת לנשמה, והנשמה נמשכת לזה, וכל אחד מה שמושך ומרתק אותו לפי טבעו, זהו שורש נשמתו וחלקו בתורה, ואי אפשר להפסיק מלעסוק בזה.

ומכל מקום יש להשתדל כפי כוחו עד כמה שאפשר להתקדם בידיעת הש"ס, זה לא קשה, ולא צריך לקחת הרבה זמן, כידוע שבעלי בתים שומעים שיעור בדף היומי, ובדרך כלל בשעה אחת מספיקים את כל הדף עם חלק מהתוספות, וזהו אצל בעלי בתים שאינם רגילים ללמוד לבד וצריכים להתעכב להסביר כל פרט ופרט, אבל מי שרגיל ללמוד לבד יכול אפילו בפחות משעה ללמוד דף גמרא, לכל הפחות עם רש"י בלי תוספות, ומי שבטבעו נהנה מזה וגם גמרא עם רש"י מרתק אותו, כדאי לו לנצל הזמנים הפנויים לזה, להתקדם בידיעת הש"ס, וזה לא בא על חשבון השיעורים אלא בניצול הזמנים הפנויים.

ובאופן כזה אפשר להתקדם עד שיגמור את הש"ס, אפילו אם זה ייקח שבע שנים כמו במחזור הדף היומי, זה גם כן טוב מאוד, בשבע שנים לגמור ש"ס! והש"ס כבר מונח בראש, אפילו אם אחר כך שוכחים, מכל מקום הרושם נשאר, ההשפעה והרושם של כל הש"ס.

כמובן שצריך לעסוק בזה ביישוב הדעת ובלי למהר, אבל לנצל את הזמן שלא תהיה בטלה, יש הרבה זמן שמתבזבז על דברים בטלים, כגון לפני השינה, מרגישים צורך לדבר, להשתחרר מהמאמץ של כל היום, ומאריכים בשיחה בטלה יותר מן הצורך, והסיבה לזה היא מפני שלומדים בצורה שאינה לפי הטבע, והלימוד נעשה משעמם, ומתאמצים יותר מדי, לכן אחר כך מחפשים שחרור בדברים בטלים, ונכשלים גם בלשון הרע שהוא ניסיון נוסף, וכל זה מפני שלומדים בצורה שאינה לפי הטבע, שמרגישים לא טוב, ומחפשים מנוחה בדברים אחרים.

ולמעשה כל אחד יראה כיצד לנצל את הזמן ביישוב הדעת, ולהתקדם בש"ס לפי מצבו ולפי טבעו.

[מהשיעור היומי, ניסן תשע"ז]

סיום הש"ס בזמני הפנאי הקצרים

ידוע על הגאון רבי זליג ראובן בענגיס זצ"ל שהיה ראב"ד בירושלים וחיבר ספרים לפלגות ראובן, שהיה בקי בכל הש"ס וחזר תמיד מסכתות על מסכתות, ופעם אחת

עשה סעודה מיוחדת בסיום הש"ס, ושאלוהו שהרי הרבה פעמים סיים את הש"ס ולא עשה סעודה כזו, ומה ראה דווקא עכשיו לעשות סעודה? והסביר ואמר כי כל הסיומים הם ממה שלמד בסדריו הקבועים, ואילו כעת הוא עושה סיום על מה שלמד בזמנים הפנויים, שיש זמנים שצריך להמתין באיזה מקום כמה רגעים, וניצל את הרגעים האלו לחזור עוד כמה דפים, עד שזכה לסיים את הש"ס ממה שלמד באותם זמנים, ועל זה ראוי לקבוע סעודה מיוחדת.

ושמעתי ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל שאמר לאחד שישב ולמד בשעות בין הסדרים, כשהיו רק חמש דקות פנויות וישב הלה וניצל אותם לתורה, אמר לו הרב, כי מה שהוא יושב ולומד באותם רגעים זה נקרא התמדה, ועיקר הסימן של התמדה הוא בניצול הזמנים הקצרים הללו שבין הפרקים.

וזכורני משנים עברו בקום הישיבה, שלא היו הרבה ברזים בחדר האוכל, והיו צריכים להמתין כמה רגעים לנטילת ידיים, והיה אחד מבני הישיבה שהיה לו קביעות באותו הזמן ללמוד בספר 'חיי אדם'. וכן ידוע על הנצי"ב מוואלוז'ין זצ"ל שהיה מסיים בכל שנה ארבעה טורים ממה שלמד בשעת האכילה על שולחנו.

[סיום מכות, אד"א תשע"א]

נתתי שמחה בלבי על שמועה טובה זו

מוצש"ק מקץ תשע"ז

לכבוד הב' היקר והנעלה יניק וחכים וכו'

שמעתי כי סיימת את כל הש"ס לע"נ אביך הרה"ג וכו' נתתי שמחה בלבי על שמועה טובה זו, וכבר אמרו חז"ל ברא מזכה אבא, והיינו שכל המעשים הטובים, מזכים את אביו, גם הוא בכלל מכבדו במותו.

זכות גדולה היא לך, ובס"ד תזכה להתגדל בתורה ובכל המעלות העליונות.

הכו"ח ידיך המברך בכל לב.

(מכתב בכת"י)

סיום המסכת תלוי בניצול הזמן

יש כאלה שחושבים שקשה לסיים את המסכת, אבל באמת זה לא קשה, וזה תלוי בעיקר בניצול הזמן, אם מסדרים את היום ואת סדר הלימוד באופן שלא יהיה בטלה, ואמנם צריכים "מיעוט שיחה" כידוע מהגר"א, אבל יש שיעור למיעוט שיחה, שלא יהיה יותר מן הצורך, וגם אפשר שיהיה "כל היום היא שיחתי" (תהלים קיט, צז), והדרך לזה היא כפי שהקדים הפסוק ואמר "מה אהבתי תורתך", והיינו שאם יש לאדם אהבת תורה גדולה מאד, אזי התורה עצמה היא השיחה שלו, ואינו צריך עוד שיחה אחרת, אבל צריך להתרגל בזה, ובתחילה קשה להתרגל, ולאחר שמתרגלים כבר אין זה קשה, ובודאי שהשיחה בדברי תורה היא תענוג יותר גדול מלדבר דברים בטלים.

וזה שייך על ידי רציפות וניצול הזמן, שלומדים גם כאשר יש רק חמש דקות פנויות, ואין צריך דווקא שעה שלמה ללמוד, אלא אפילו אם יש זמן קצר מאד, רק חמש דקות, שאי אפשר להיכנס ללמוד בעיון, אבל אפשר להתקדם עוד דף ועוד עמוד אפילו בכמה דקות, ואין צריך כישרון מיוחד לזה.

כל בני הישיבה ראויים לגמור את המסכת של הישיבה ועוד יותר מזה, כפי שסיפרו לי לאחרונה תלמידים צעירים שיש להם תכנית לגמור את המסכת באמצע הזמן, לפני סוף הזמן, ולגמור אחר כך עוד מסכת, בצורה קלה בלי מאמצים מיוחדים, עם השיעורים וחזרת השיעורים אפשר גם להספיק לגמור את המסכת, וללמוד עוד מסכת חוץ מזה, אם לומדים בצורה מסודרת ומנצלים את הזמן.

[סיום סנהדרין, חשון תשס"ח]

סקרנות לידיעת הש"ס

הנה כולם רוצים להיות גדולים בתורה, כל אחד רוצה לדעת ש"ס בבקיות ובהבנה, ואין מי שלא רוצה זאת, אבל כיצד זוכים לזה? העצה היא לנצל את הזמן, שלא יהיה בזבז זמן.

אם אדם יעשה חשבון כמה זמן מתבזבז על דברים של מה בכך, מתוך סקרנות לדברים בטלים, יש טבע של סקרנות, שאדם סקון מטבעו, אבל צריך שהסקרנות תהיה לדברי תורה, לדעת מה התורה אומרת, מה הש"ס אומר, ולא לבזבז זמן על

דברים בטלים, אפילו כשעוברים ברחוב ומתעכבים לקרוא מודעות, זה גם כן בזבוז זמן, וכי הדברים הכתובים במודעה נוגעים אליו? וכהנה יש הרבה דברים שמבטלים זמן מתוך סקרנות.

וצריכים לשים לב על זה, שכל הזמן יהיה מנוצל, ולא יהיה זמן שאינו מנוצל, לנצל הזמן מתוך סקרנות לידיעת התורה והבנתה, וכי לזה אין סקרנות? הרי זה מעניין ומושך מאד, לדעת את כל המסכת הנלמדת בישיבה, ללמוד ולחזור כמה פעמים, זה לא מעניין? גמרא רש"י ותוספות, וכן הר"ן, ושאר מפרשים הנדפסים בגמרא, זה מאד מעניין!

ובאופן כזה, אם מקפידים על הזמן שלא יתבזבז, ומנצלים את הזמן כראוי, אפשר בקלות להספיק הרבה מאד, ובעזרת השם כל אחד ואחד יצליח בידיעת התורה ובהבנת התורה ובשמחת התורה.

[מסיבת חנוכה, טבת תשע"ח]

הסקרנות לתורה ולא לדברים בטלים

הנה יש דברים מעניינים שרוצים לדבר עליהם, ויש טבע של סקרנות, ובדרך כלל הסקרנות תופסת הרבה זמן לכל אחד ואחד, למשל אם אחד הולך ברחוב ורואה מודעה, ומתעניין לקרוא מה כתוב במודעה, אבל האם זה נוגע לו למעשה? וכי זה מוסיף לו משהו, הרי זה לא מוסיף לו כלום, ורק מפני טבע הסקרנות הוא נמשך ומתעניין בזה.

והרי טבע הסקרנות נברא לטובת האדם, שכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו (אבות ו, יא) וכל דעביד רחמנא לטב עביד (ברכות ס, ב) וכל הבריאה היא לטובת האדם, והטבע הזה של סקרנות הוא לטובה בשביל שתהיה סקרנות לתורה, שדברי תורה מעניינים ויש בהם מתיקות, כמו שכתב רש"י (דברים ו, ו) "כדיוטגמא חדשה" וכפי שמבקשים "והערב נא", וכאשר מנצלים את הכוח של סקרנות לדברי תורה זה באמת דבר מצוין וטוב מאד.

ובאמת יש כאלה, וראיתי אפילו צעירים, תלמידים צעירים ממש, שלמדו וגמרו ש"ס, עם סדרי הישיבה ובלי מאמץ מיוחד, הם ישנים בזמן כמה שצריך ורעננים ואוכלים בזמן ורגועים בלי מתח, אבל הזמן מנוצל, וכשהזמן מנוצל אפשר לגמור ש"ס! לאט-לאט מתקדמים וגומרים את הש"ס, אפילו גמרא עם רש"י בלי תוספות, גם בדברי רש"י יש עמקות גדולה מאד, וכל הפשט הפשוט שרש"י מסביר זה תורת אמת ממש, וידוע

מהגאון שאין מילה מיותרת ברש"י, וכאמור יש צעירים שבאמת למדו וגמרו את הש"ס, בלי מתח ובלי מאמצים מיוחדים, ישנו ואכלו ורגועים וגמרו את הש"ס, כי הזמן מנוצל, ובמקום סקרנות לדברים שלא נוגעים למעשה הסקרנות היא לתורה.

זכיתם ללמוד בדרך הלימוד הנכון

עש"ק וארא תשס"ג

לכבוד בני החבורה החשובה "חבורת לימוד דף ליום" שעל יד כולל "לבו חפץ" וכו' מסיימי מסכת ברכות. שלוו' רב וברכה עד בלי די.

אשריכם שזכיתם ללמוד בדרך הלימוד הנכון, דבר גדול הוא, ובפרט בזמנינו אשר לא רבים יחכמו להבין את זאת. יהי רצון שכשם שסיימתם מסכת זו, כן תזכו להתחיל עוד מסכתות ולסיימם, ולהיות גדולים בתורה ויר"ש. הכו"ח בברכה.

ממשיכים בדרככם הטובה

ה' דחנוכה תשס"ד

שמחתי לשמוע שסיימתם מסכת שבת, וממשיכים בדרככם הטובה ללמוד בדרך הלימוד הנכון. כן תזכו להתחיל מסכתות אחרות ולסיימם, ותגדלו בתורה ובירא"ש.

הכו"ח בברכה.

(מתוך מכתבים בכת"י)

ובפרט בתקופה הקרובה שיש בחירות כפי שאומרים, ויש סקרנות לפני הבחירות ואחרי הבחירות, אבל כל אחד צריך לחשוב מה זה משנה לי, וכי זה נוגע לי למעשה? הרי כעת זה לא נוגע למעשה, ואני יכול לישון רגוע ואין לי ממה לדאוג, ובמקום זה אני יכול ללמוד עוד גמרא ועוד גמרא, במקום סקרנות של דברים שלא נוגעים לי למעשה ואין בהם שום רווח, שתהיה סקרנות לתורה שעליה נאמר "אשריך בעולם הזה!" [כינוס דרשו, אב תשע"ט]

בחור צעיר סיים הש"ס מתוך סקרנות

הנה בקרוב יהיו בחירות, וצריכים ללכת ולבחור, אבל יש כאלה שגם מדברים על הבחירות, שזה דבר מעניין, מה יהיה הסוף, מה יהיה עם זה, ועם זה, ועם זה, ועושים כל מיני חשבונות מה יהיה, ויש בזה הרבה דברים מעניינים, יצר הרע של דברים מעניינים, אבל ההתעניינות צריכה להיות בתורה!

יש בחור צעיר משיעור א' שסיים את הש"ס מתוך התעניינות, בצורה רגועה בלי מתח, כפי שיש סקרנות לדברים אחרים שמעניין לשמוע, יש סקרנות מה כתוב בגמרא, שזה מעניין, ועם הסקרנות הזו הוא גמר את הש"ס, בלי מתח, הוא אכל, וישן, והיה רגוע, וסיים את הש"ס.

וזהו מה שצריכים מאד להיזהר עכשיו, שיש בחירות עוד מעט, לא לדבר על הבחירות! רק סקרנות מה אומרת הגמרא, מה אומר רבי עקיבא ומה אומר רבי ישמעאל, מה אומרים תוספות ומה אומר ריב"א, יש בסוגיא הרבה דברים וחשבונות מעניינים, ובזה צריכה להיות הסקרנות, אבל סקרנות לדברים בטלים זה דבר גרוע מאד. [ישיבת פוניבז', אלול תשע"ט]

אין "עודף זמן" וצריכים לדעת ש"ס!

לפעמים אדם חושב שיש לו זמן, ואינו צריך למהר, אך רבינו יונה כותב בשערי תשובה (א, טז) שמי שהתבונן בגודל עבודת הבורא יתברך על יצוריו, כל אשר יוסיף בעבודה הלא מצער היא, והינה למעט בעיניו, והיינו שאם אדם היה מתבונן כמה שהוא חייב, הרי הוא חייב לדעת את כל התורה כולה, ולזכור ולא לשכוח, כמו שכתוב (עיין

אבות ג, ח) השמר לך וגו' פן תשכח, ויחשוב לעצמו, וכי כבר למדתי את כל הש"ס, והאם אני יודע וזוכר את הש"ס? לכן ודאי שאין זמן מיותר, וצריך לנצל כל רגע להתקדם בזה. ומלבד עצם הענין של ידיעת הש"ס, הרי כל רגע של ביטול תורה הוא חטא, וזה גם חיסרון בחיים המאושרים, ומי שיודע ש"ס ומנצל כל רגע ללימוד התורה חי חיים מאושרים שאין כמותם!

אם כן אפשר לחיות חיים מאושרים במקום סתם לבזבז את הזמן, ומי שמרגיש שיש לו "עודף זמן" סימן שאינו יודע מהו הטוב בשבילו, ומה הם החיובים המוטלים עליו, שבהם יזכה לאושר הגדול ביותר. ואמנם זו מדרגה, ואין זה פשוט להגיע למדרגה שאין "עודף זמן", אבל שייך דבר כזה, וראיתי גם צעירים כאלו, שאין להם זמן מיותר, ותמיד הם שקועים בלימוד, וממהרים, לא מתוך מתח אלא ביישוב הדעת, מתוך הבנה שחבל לבזבז את הזמן.

[מתוך שיחה, חשון תשע"ח]

רק מה שלומדים כאן יידעו בעולם הבא

ידוע מהזהור (פרשת וישב קפה, א) שכל מה שאדם לומד ואינו מבין בעולם הזה, יזכה להבין בעולם הבא, ושם ישלימו לו את ההבנה שחסרה לו, וכן מה ששוכח ואינו זוכר מתלמודו, יזכירו לו בעולם הבא.

וראיתי מכבר באחד מספרי החפץ חיים (עיין תורה אור פ"ח בהגה"ה ועוד) שעורר כי לכן כדאי לאדם לגמור בחייו את כל הש"ס, וכן את כל המדרשים והזהור, וכל מה שיש דברי תורה מחז"ל, כי אפילו אם ישכח או שלא יבין, בעולם הבא יזכור ויבין, אבל מה שלא למד כלל בעולם הזה יחסר לו בעולם הבא.

[ישיבת פוניבז', שבט תשע"ב]

המטרה של ישיבה לסיים ש"ס

באמת המטרה של ישיבה היא לסיים ש"ס, ומרן הרב מפוניבז' זצ"ל כשיסד את הישיבה עשה תכנית שבמשך שנות הלימוד בישיבה יסיימו את כל הש"ס, כי הבחורים שנמצאים בקיבוץ וכבר אינם שומעים שיעורים, יכולים בשאר הסדרים ללמוד עוד

מסכתות, וכך היה בשנים הראשונות בישיבה, שלמדו מסכתות אחרות בסדר שני, ונמשך ככה כמה שנים, אבל זה לא החזיק מעמד.

וכך גם בישיבת וואלוז'ין שהייתה הראשונה במתכונת הישיבות ויסדה מרן הגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל, היו לומדים ושומעים שיעורים ממסכת ברכות ועד סוף הש"ס, והיו שם שיעורים ששה פעמים בשבוע, שלושה ימים אמר הנצי"ב ושלושה ימים הגר"ח, והספיקו בשיעורים דף ליום, ובאופן זה למדו את הש"ס כולו, מפני ששלמות התורה היא בלימוד כל חלקי התורה.

ובאמת זה לא קשה כל כך לקבל ידיעה בש"ס, ועוד יותר קל מזה לסיים מסכת אחת, ואני מכיר הרבה תלמידים שמסיימים את המסכת הנלמדת בסדרי הישיבה בלי שום קשיים, אמנם יש כאלה שזה קשה להם, והקושי הזה מביא לידי כך שחושבים שלא נחוץ כל כך לסיים את המסכת, מפני שכך הטבע שכל דבר שסבורים שלא יכולים לעשותו מזלזלים בזה, אבל באמת צריכים לדעת כי חשוב מאד ללמוד מסכת שלמה, והוא סגולה גדולה להצלחה בתורה, והמסיימים מרגישים את זה.

[סיום בבא מציעא, אייר תשס"ג]

קבלה בשמחת תורה ללמוד ש"ס

ברוך השם זכינו שיש הרבה צעירים שלומדים ומסיימים מסכתות, ומתקדמים בדרך הנכונה שתביא לידיעת הש"ס כולו, וראיתי בשמחת תורה בחורים שקיבלו על עצמם ללמוד ולסיים את הש"ס, וכן זכורני שמרן הרב מפוניבז' זצ"ל היה רוקד בשמחת תורה ושר בניגון מיוחד "לערנען, לערנען" (ללמוד, ללמוד!), וניגש לבחורים תוך כדי ריקוד ואמר להם "קלאר ווערן ש"ס", שיקבלו על עצמם ללמוד בהתמדה עד שיהיו בקיאים בכל הש"ס.

[סיום סנהדרין, חשוון תשס"ח]

דפי גמרא לא מקלקלים את ההבנה

עושים שמחה בסיום מסכת כדי לחזק בלבנו את החשיבות של סיום מסכת, ולחזק את חשיבות ידיעת התורה, שיש שמזלזלים בזה ומחשיבים רק את ההבנה

כי זה יותר בולט, אבל צריכים לדעת גם את החשיבות של הידיעות, של כמות ושל מסכת שלמה וידיעת כל הש"ס.

ובאמת כל אחד מבני הישיבה יכול להיות בקי בש"ס, ואם לא בקי על כל פנים אפשר ללמוד ולגמור ש"ס, וכבר סיפרתי שהרב מפוניבז' עשה פעם תכנית שילמוד בישיבה את כל הש"ס, אך הדור לא היה זכאי לכך, אבל יש הרבה, רוב בני הישיבה, רובם ככולם אפשר לומר, שיכולים להיות בעלי ש"ס, ולגמור את הש"ס, ואין זה מקלקל את ההבנה.

ומעשה שהיה בבחור בעל כישרון שלמד בישיבה טובה בירושלים, ובסדרי הישיבה למדו לאט, והתחיל ללמוד לעצמו מסכתות אחרות בשעות בין הסדרים, נוסף על המסכת שלמדו בישיבה, והיו מחבריו שלעגו ואמרו לו כי הוא מקלקל בזה את ההבנה, שלומד מסכתות מהר בלי להתעכב על סברות, ומבין רק את פשטות הגמרא, והבנתו מתקלקלת בזה, ונבהל אותו בחור מדבריהם, ונסע למרן הקהילות יעקב זצ"ל ושאל האם להמשיך בלימוד המסכתות או לחוש לדברי חבריו, גיחך הסטייפלר על דבריהם ואמר לו "פון בלעטער גמרא מאכט מען ניט קאלע די הבנה, עס איז דא אנדערע בלעטער (באידיש 'בלעטער' זה עיתונים) וואס מאכן קאלע די הבנה", והיינו שדפי גמרא בודאי לא יקלקלו את ההבנה, ורק יש דפים אחרים, כמו עיתונים, שמקלקלים את ההבנה...

[סיום פסחים, חשון תשס"ד]

ללמוד כל מסכת ולסיימה עד סופה

והנה דברי הספר הזה סובבים על חלקי המסכתות הנלמדות בישיבות הק' בסדרי הבקיאות, אשר על פרקים אלו לא נתחברו הרבה ספרים, בודאי יהיו הדברים לחיזוק הלומדים, ללמוד כל מסכת ולסיימה עד סופה, אשר ידוע כי דבר גדול הוא ללמוד מסכת ולסיימה.

(מתוך מכתב לספר אוצרות יהושע)

המתיקות בפשטות דברי הגמרא

צריך שיהיה ערבות בפשטות דברי הגמרא, כפי שמבקשים והערב נא את דברי תורתך, דברי התורה כפשטם שיהיו ערבים, שיהיה מתיקות בכל מילה שמוציאים מהפה, המשנה והגמרא, ואף החומש והפסוקים, בכל מילה יכולה להיות ערבות, וכשיש ערבות לא קשה לגמור מסכתות ואף לגמור ש"ס.

וידוע שבדורות הקודמים זה לא היה חידוש שצעירים יודעים ש"ס, ולא ראו בזה דבר מיוחד, כפי שהיה מעשה עם מרן הגרא"י פינקל ראש הישיבה דמיר, שנכנס בבחרותו אל הגרי"ז הוטנר מאיישישוק בעל אולם המשפט, ואמרו לו שהגרא"י כבן שבע עשרה וכבר גמר ש"ס, ונענה ואמר, בן שבע עשרה לדעת ש"ס זה לא חידוש... ובאמת כשלומדים עם ערבות ומתיקות זה לא חידוש.

ברוך השם שזכינו לסיים מסכת קידושין, וקודם סיימו גם מסכת יבמות, ויש שסיימו עם הרבה חזרות, יבמות וקידושין, וסיפר לי אחד בעל כשרון שהוא למד קידושין ארבע פעמים, ובפעם הרביעית הרגיש אור גדול במסכת, שהמסכת מאירה לו, ומעולם הוא לא הרגיש אור תורה כזה, ואחר כך חזר עוד פעם חמישית והרגיש עוד יותר אור ובהירות, זהו כוח מתיקות התורה הנותנת תענוג רוחני שאין לשער, ורק צריך לדעת איך מתרגלים לזה, ויש כאלו שכבר רגילים לזה, אמנם בימינו יש סיבות שמעכבות, אבל מי שרוצה יכול, לקבל את מתיקות התורה עם אור תורה כזה. [סיום קידושין, חשון תשס"ז]

כשלומדים בפשטות לא קשה לסיים הש"ס

כשיצאתי מהבית בדרך לכאן פגש אותי אברך, ואמר לי שהוא שמע שזה דבר טוב ללמוד גם גמרא עם רש"י, בלי תוספות, והוא התחיל ללמוד כך ומאד נהנה, ובאמת כדאי להתרגל ללמוד גם בפשטות, אפילו גמרא רק עם רש"י, שזה מושך ומעניין מאד, ואז הלימוד יותר בהתמדה, ולא קשה לגמור ש"ס.

ואמנם את המסכת של הישיבה לומדים בעיון, ובסדר א' ודאי לומדים בעיון ובהבנה עם המפרשים, אבל בשאר הסדרים אפשר ללמוד גם גמרא עם רש"י, ועל כל פנים גם תוספות יש ללמוד כמו שלומדים רש"י, ולא להתעכב הרבה, אלא מה

שמבינים מבינים ומה שלא מובן מתברר בחזרה, ובצורה כזו אפשר לגמור את הש"ס בלי מאמץ מיוחד, עם סדרי הישיבה, כל אחד לפי כוחו, ללמוד כל דבר ולחזור למחרת. וידוע שחזרה עדיף למחרת ולא באותו היום, ואז דברים שלא מבינים בפעם הראשונה מובנים בנקל בחזרה, והיו מעשים שאחד למד פעמיים ועדיין לא הבין, והמתין עוד יום וחזר פעם שלישית ואז הבין, כי צריכים הרבה חזרות, וכל חזרה מוסיפה הבנה.

וברוך השם הציבור כאן בעלי כשרונות, וכל אחד יכול לגמור את הש"ס בלי מתח ובלי מאמץ מיוחד, לגמור את הש"ס ולדעת ש"ס, ואם לומדים פעמיים זוכרים גם כן, וכל אחד מאיתנו יכול, ואם יכולים חייבים! והוא חיוב כמו שכתוב (דברים ו, ז) ושיננתם, ודיברת בם, ולמדתם (שם ה, א), והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח), וכשלומדים בצורה כמו שדיברנו זה לא קשה.

[סיום גיטין, אייר תשע"ח]

ניצול הכוחות מן השמים לסיים ש"ס

לכאורה סיום הש"ס של המסיים יכול להביא לידי גאווה, אבל באמת אין לחשוש מזה, כי אדרבה התורה עושה ענווה, כמו שאמרו (אבות ו, א) ומלבשתו ענווה.

ובאמת ענין של גאווה שייך בדבר שאדם הצליח בכוחו, שהוא יצר את זה בכוחות עצמו, אבל האמת היא שאין שום דבר שהוא בכוחו של האדם, אלא הכל בהשגחה בידי שמים, ובלי סייעתא דשמיא אין שום הצלחה, בפרט בתורה ודאי שצריכים סייעתא דשמיא, וכמו שאמרו (מגילה ו, ב) יגעתי ומצאתי תאמין, והרי מציאה היא בהיסח הדעת, והיא בהשגחה, ולכך צריכים יגיעה, והמציאה היא בשכר היגיעה.

נמצא שכל ההצלחה בתורה היא מן השמים, ובפרט סיום הש"ס, מדוע רק הוא מסיים ואחרים לא מסיימים, הרי לכולם יש כוחות לסיים, אלא שהוא הרגיש את הכוחות שלו שהוא יכול לסיים, ואין מה להתגאות, כי זה מן השמים! וכמו עני שקיבל הרבה צדקה וכי ילך ויתגאה בזה, וכי מי שקיבץ הרבה נדבות שייך שיתגאה, ואמנם טבע האדם כשיש לו כסף הוא כבר שוכח שהוא קבצן ועלול להתגאות, אבל מי שהוא בר דעת לא שייך שיהיה לו גאווה, ורק צריך לשמוח שזכה לסייעתא דשמיא וניצל את כוחותיו.

ובאמת אם הוא היה לומד בצורה אחרת זה היה ביטול תורה גמור, כי יש לו כוחות של הצלחה, ללמוד בכמות עם מתיקות, והרי בברכות התורה אנו מבקשים והערב נא, ולא מבקשים על גאונות וחידושים, אלא שנהיה יודעי שמך ולומדי תורתך, ובסיום

הש"ס בסוף נדה איתא כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא, ופירש רש"י שם מהו הלכות, משנה וברייטא הלכה למשה מסיני, לא חידושים מיוחדים.

זה מה שנדרש מהאדם שיהיה בן העולם הבא, והמסיים עשה כן וזכה לסיים את הש"ס, והוא מוסר השכל וחיזוק לכל מי שיש לו כוחות כאלה, ואמנם ודאי שאין מקום לגאווה בזה, אבל זה מחייב את כל מי שיכול לעשות כן, שאם אינו עושה מה שהוא יכול זה עוולה, שנותנים לו מן השמים כוחות ואינו מנצל אותם.

ויש הרבה שיש להם כוחות כאלה, רק יש שמתביישים ללמוד לפי טבעם ולפי כוחותיהם, וחוששים מה יגידו ומה יאמרו עליהם, ויש שמפחדים שיהיו חריגים בזה, ושואל זה יזיק להם בשידוכים, אבל זו שטות לחשוב כן, וכבר אמרו (מו"ק יח, ב) מהשם אשה לאיש, ואין שום חשש שזה יזיק בשידוכים, והרי התורה נמשלה לאשה, אם כן העיקר זה התורה, שהיא הנמשל, והאשה היא רק משל, ומי שיש לו את הנמשל ממילא יהיה לו את המשל.

לכן עכשיו צריך להיות חיזוק לכל אחד שמסוגל, שיכול, ורובם יכולים, שכן הטבע של רוב הציבור שנהנים ללמוד בכמות, עם מתיקות מיוחדת שיש בזה, ולדאבוננו הרב בתקופה האחרונה נתקלקלו בזה, ויש אנוסים שמוכרחים ללמוד לא לפי טבעם מחמת סיבות שונות, אבל החכם עיניו בראשו שלא יהיה אנוס, וימצא דרך איך להצליח בזה, כל אחד מסוגל להיות שונה הלכות בכל יום, שהוא בן העולם הבא, עם והערב נא, להיות לומדי תורתך, עם כל השכר של העולם הבא, ועם כל האשורין בעולם הזה המובטח בדברי חז"ל.

[סיום הש"ס, אב תשס"ט]

תענוג התורה אין לו שיעור

בסיום הש"ס צריך לדבר על מעלת התורה, ויש על זה ספר שלם "מעלות התורה" של רבי אברהם אחי הגר"א, ונזכיר דבר אחד בענין זה.

ההפלאה בהקדמה לכתובות עומד על מה שאומרים בתפילת שבת "עם מקדשי שביעי כולם ישבעו ויתענגו מטובך", ומוזכר כאן ישבעו ואחר כך ויתענגו, ולכאורה הרי בטבע העולם לאחר ששבעים כבר אין תענוג, וכגון בשבת אחרי אכילת הטשולנט כבר עייפים ונרדמים, ואין עונג לאחר השביעה, ורק בשעה שרעבים ואוכלים יש עונג, ומהו ישבעו ויתענגו מטובך.

וביאר ההפלאה כי כאן מזכירים "מטובך", וטוב הכוונה לדברי תורה כמו שאמרו (אבות ו, ג) אין טוב אלא תורה, ודברי התורה גם כן משביעים, כמו שמצינו בגמרא (ברכות יד, א) המשביע עצמו מדברי תורה, ולא ביאר ההפלאה איך התורה משביעה אבל הביאור פשוט, כמו שהביא המסילת ישרים פרק א' מדברי המדרש על הפסוק וגם הנפש לא תימלא, שהנפש אינה שבעה מכל מעדנים שבעולם כי היא בת מלך, והיא צריכה תענוגים רוחניים, תענוגים נפשיים.

והנה כבוד הוא גם כן הנאה נפשית, אבל זה לא משביע את הנפש, ואדרבה מי שרוצה כבוד תמיד חסר לו ורוצה עוד כבוד, כמו שמצינו בהמן שקיבל הרבה כבוד, וסיפר לאשתו את כבוד עושרו ורוב בניו ואת אשר גידלו המלך, ועם כל זה אמר וכל זה איננו שווה לי בזמן שמרדכי היהודי לא משתחוה לי, וכן חמדת הממון לא משביעה את הנפש, ותמיד מרגישים שחסר ורוצים עוד כמו שאמרו (קהלת רבה א, יג) יש לו מנה רוצה מאתיים, אבל תורה משביעה את הנפש.

ואמרו (באבות שם) אין כבוד אלא תורה, והפירוש בזה כי מהו הכבוד? הרגשה מאד נעימה, אבל כשאדם לומד תורה יש לו בזה הרגשה נעימה יותר מן הכבוד, והכבוד כבר לא חסר לו, אפילו אם לא יקומו מלפניו, לא קם ולא זע ממנו, זה לא אכפת לו, ואינו מרגיש כלל בזה, כי הוא כל כך מאושר עד שאינו מרגיש בשום דבר אחר שחסר לו, והתורה משביעה את הנפש שבאה אל סיפוקה ואינה רעבה עוד לשום הנאות אחרות. ובזה ביאר ההפלאה, כי שביעה של תורה אינה כמו שביעה מאכילה גשמית, שבאכילה גשמית אין עונג לאחר השביעה, ואם ימשיכו לאכול אחרי השביעה זה אכילה גסה שאין בה עונג, אבל בדברי תורה גם לאחר השביעה ממשיכים ללמוד והעונג נמשך, ואדרבה ככל שלומדים יותר ברציפות העונג גדול יותר.

וכידוע מהאור החיים הקדוש בפרשת כי תבוא (דברים כו, יא) גודל מתיקות התורה שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות וערבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה וכו', ויודע אני מעשה באחד מבני הישיבה שקיבל דרך איך ללמוד מתוך הנאה, ומרוב תענוג ומתיקות לא שם לב על כוחותיו ולמד בהתמדה גדולה עד שהגיע לאפיסת הכוחות, והוצרך לנסוע למנוחה בצפת שבועיים ואחר כך חזר לכוחותיו.

וזהו ישבעו ויתענוגו מטובך, שבתורה גם אחרי השביעה נמשך העונג, ואין גבול ושיעור לתענוג ומתיקות התורה הקדושה, ואשרי הלומדים והמסיימים שזכו לכך.
[סיום הש"ס, אב תשע"ב]

משתתפי שיעור דף היומי

משתתפי השיעור כאן שסיימו ש"ס, הרי יש בזה גם מאמץ, שאין זה קל כל כך להגיע כל יום בזמן לשיעור, לשמור על הזמן ולהקשיב להתרכז, בפרט בלילה שכבר עייפים מכל היום, שהפרנסה כרוכה במאמצים, בזעת אפיק תאכל לחם, ואף על פי כן מתאמצים ובאים לשיעור, זוהי מסירות נפש לתורה, ונקראים בזה מבקשי השם.

מבקשי תורה נקראים "מבקשי השם", כמו שמצינו בפרשת כי תשא שמושה רבינו לאחר חטא העגל היה לו אוהל מחוץ למחנה וקרא לו אוהל מועד (שמות לג, ז) "והיה כל מבקש השם יצא אל אוהל מועד אשר מחוץ למחנה", כל מי שהיה מבקש תורה היה יוצא לאוהל מועד מחוץ למחנה ללמוד תורה מפי משה רבינו.

ואמרו על זה בגמרא בסוף ברכות ומה ארון השם שלא היה מרוחק אלא שנים עשר מיל אמרה תורה והיה כל מבקש השם יצא אל אוהל מועד תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה על אחת כמה וכמה, ופירש רש"י אמרה תורה כו' כלומר קראו הכתוב מבקש השם, והיינו שיש תואר מיוחד למי שטורח ומתאמץ ללמוד תורה, שנקרא "מבקש השם".

מכתב לספר על ענייני סיום מסכתות

למעכ"ת ידידי רב חביבי וכו' שלו' רב וברכה עד בלי די.
הן זכה מעכ"ת לחבר ספר חשוב על ענייני סיום מסכתות,
ובשם "יומא טבא לרבנן" יכנהו, הכולל דברי הלכה ודברי
אגדה המושכים את הלב, והם דברי תורה נעימים, בדעה
והשכל נאמרים, משמחי לב המעיינים, ומרבים אהבת תורה
ללומדיה, את הכל ערך וסידר בטוב טעם ודעת כיד השם
הטובה עליו. והנני לברכו כי חפץ השם בידו יצלח וכו'.

(מתוך מכתב הסכמה)

ובפרט כאן שמתאמצים עם שלמות כזו שגומרים מסכתות ועכשיו סיימו את הש"ס, בודאי שכל הציבור יש להם הרבה זכויות, ובעזרת השם יזכו לסייעתא דשמיא להמשיך הלאה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים.

[סיום הש"ס, אב תשע"ב]

הזמן של השיעור הכי מאושר ביום

זכורני מלפני שנים רבות, שהיו בעלי בתים ברמת השרון שגידלו פרדסים, והיו שולחים תפוזים ואשכוליות לחוץ לארץ ומוכרים אותם ברווח ומתפרנסים מזה, והייתה תקופה שהתחילו לייבא פירות אלו גם ממדינות אחרות, וכבר לא היה ביקוש לזה, ונשארו בלי פרנסה, והיה להם צער גדול מזה, ואמר לי אז אחד מבעלי הפרדסים כי הזמן הכי מאושר אצלו ביום, זה כשהוא שומע את השיעור, שאז הוא מרותק ומאושר, ושוכח מכל הקשיים של הפרנסה, כך המציאות, שאשריך בעולם הזה הוא רק על ידי תורה, וכמו שמפורש באבות פ"ו.

[סיום הש"ס, אלול תשע"ב]

להתחיל את היום בשיעור תורה

באמת זה דבר מיוחד שאפילו שעוסקים בפרנסה, אבל מתחילים את היום עם תורה, ומראים בזה שהתורה היא העיקר וכל השאר זה טפל ואמצעי לתורה, התורה היא התכלית והיא העיקר, אלא שאם אין קמח אין תורה (אבות ג, יז), אבל המטרה זה התורה, והקמח הוא אמצעי לתורה.

וכאשר זוהי הכוונה אזי גם הקמח הוא עסק במצוה, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות דעות (ג, ג) שמי שישן וכוונתו לשם שמים כדי שיהיה לו כוח לעבודת השם, הוא עובד השם בשינתו ונמצאת שינה שלו עבודה למקום, וכן מי שמוכרח לעסוק לפרנסתו, אם התורה היא העיקר, והפרנסה טפל אצלו, והקמח הוא לצורך התורה, אזי גם הקמח נחשב מצוה והכשר ללימוד התורה.

[סיום הש"ס, אלול תשע"ב]

לא להחסיר אפילו שיעור אחד

כידוע יש מעלה מיוחדת בלימוד וסיום מסכת שלמה, ולכן חשוב מאוד שלא להחסיר אפילו שיעור אחד, כי אם חסר דף אחד כבר חסר השלמות, ואמנם זה גם חיוב שלא יהיה ביטול תורה, ויש מצוה של תלמוד תורה, וככל שיותר מתאמצים השכר יותר גדול, והאדם מתקדש בזה, שהתורה מקדשת יותר מכל המצוות. [סיום הש"ס, חשון תשע"ג]

מעלת כל משתתף נוסף בשיעור

ככל שירבו מספר המשתתפים בשיעור, מעלת כל הלומדים גדולה יותר, כמו שכתוב (ויקרא כו, ח) ורדפו מכם חמישה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו, ופירש רש"י וכי כך הוא החשבון, והלא לא היה צריך לומר אלא מאה מכם שני אלפים ירדפו, אלא אינו דומה מועטים העושים את התורה למרובים העושים את התורה, ע"כ, והיינו שכל אדם שלומד תורה, חוץ ממה שזה טוב בשבילו, הוא גם מזכה בזה את כל הציבור, וכל אחד מן הלומדים מעלתו גדולה יותר כשהם מרובים העושים. לכן אין לשער מה שמוסיף כל אחד מן המשתתפים השיעור, וכל אחד נוסף שיבוא ללמוד הרי זה מוסיף הרבה יותר לכולם, ואין לשער את הזכויות של ציבור שעוסקים בתורה.

[ביהמ"ד נחלת משה, תמוז תשע"ח]

אמירת שיעור בדף היומי

יש אברכים שמבקשים מהם לומר שיעורים בדף היומי, והם מסרבים לזה מפני שאינם מחשיבים את זה, וחושבים שהרי עכשיו הם יושבים ולומדים טוב בעיון גדול, ואם יצטרכו לומר שיעורים בדף היומי, זה יוריד את רמת לימודם.

אבל באמת זה טעות גמור, וכל הרבצת תורה אפילו לבעלי בתים מוסיפה ברמת הלימוד, כל שעבוד של הרבצת תורה יש בו תועלת, ומי שיש לו את הכישורים

והסבלנות לזה, זה דבר מצוין בשבילו, וידוע מגדולי ישראל שאמרו שיעורים לבעלי בתים, וגם הגר"א מוילנא היה אומר שיעור בחומש לבעלי בתים פשוטים, ומן הסתם לא אמר להם סתרי תורה, אלא דברים פשוטים לפי הבנתם.

לימוד הש"ס מתנה לראש הישיבה

באחת הישיבות לצעירים התארגנו התלמידים לסיים הש"ס במשותף כמתנה לרבם ראש הישיבה על ימי לימודם בישיבה. התלמידים סיפרו לרבינו שליט"א על היוזמה, ושיבחו על כך, ואף טרח ובא להשתתף במעמד הסיום.

בדברים שנשא במעמד אמר רבינו שליט"א:

באמת השמחה הזאת היא דבר מיוחד, כפי ששמעתי שסיימו את הש"ס בשיעור ג', והתחילו כבר בשיעור ב' ללמוד את הש"ס כדי לסיים בסוף שיעור ג', ומה הייתה המטרה, מה היה הדבר שגרם להם ועורר אותם, שמעתי שהסיבה הייתה שרצו לעשות נחת רוח לראש הישיבה ולשמח אותו, לתת לו מתנה שישמח בה בזמן שייצאו מהישיבה, ובדרך כלל נותנים מתנה או ספרים או שרים לכבודו ושאר דברים המשמחים, אבל הם נתנו מתנה אחרת, לא שירה, ולא שבחים, ולא מתנות, אלא מתנה של תורה, שהראש ישיבה ישמח כשישמע וידע שגמרנו ש"ס.

מתנה כזו שהתלמידים מבינים שהדבר הכי חשוב אצל ראש הישיבה זה התורה, וזהו הדבר שמשמח אותו יותר מכל, זוהי הרגשה של בעלי מדרגה, שבחורים צעירים משיעור ב' מבינים מה הראש ישיבה רוצה מהם, ומה הוא מצפה, ובעצם זה החינוך שקיבלו מראש הישיבה ומכל הרבנים שבישיבה, שהעיקר והדבר החשוב ביותר זה תורה, יותר מכסף ויותר מכבוד ויותר מכל דבר אחר, וזו השאיפה והדבר הטוב ביותר, שמסיימים את הש"ס!

ומלבד מה שיש בזה זכות של זיכוי הרבים בתורה, יש בזה גם תוספת הבנה, על ידי שמכנינים ואומרים את השיעור, ומי שיש לו טעם בזה, ונהנה מההסברה, זה מוסיף בהבנה, שמבינים יותר בבהירות את מה שלומדים, ואפילו מי שאומר שיעור לבעלי בתים פשוטים, הרי צריך שיבינו את הפשטות, ועל ידי שמתכוון להרצות את הדברים בבהירות זה מוסיף ברמת ההבנה.

ומעשה שהיה באדם גדול שביקשו ממנו ללמד ילדים בכיתות גבוהות בבית ספר, ושאל את מרן החזון איש זצ"ל, והשיב החזון איש שישכחם לזה וילמד אותם, כי הוא יצטרך להסביר להם גם דברים פשוטים שלא חשב עליהם בשעה שלמד לעצמו, ונמצא כי על ידי שמסביר להם נוספת לו בהירות בדברים הפשוטים שלא חשב עליהם.

ועוד מעשה באברך אחד שביקשו ממנו לומר שיעורים בדף היומי, והסתפק אולי עדיף ללמוד בעיון ולא בבקאות בדף היומי, ושאל את מרן הקהילות יעקב זצ"ל והורה לו שישכחם לזה ויאמר את השיעורים, מפני שכל אחד צריך להיות בקי בש"ס, וכדי לזכור את מה שלמד צריך לחזור מאה ואחד פעמים, ומהיכן ימצא זמן לחזור כל כך הרבה, אבל אם יאמר שיעור בדף היומי, על ידי זה הדברים נשארים בזיכרון. [קהילת שערי תבונה ירושלים, תשרי תשע"ב]

לימוד ההלכה עם הדף היומי

עשו פה סיום הש"ס וסיום של לימוד הלכה, ובאמת לימוד ההלכה הוא דבר חשוב מאוד, ובאמונה וביטחון למרן החזון איש כתב שההלכה נותנת יראת שמים, והרי תורה צריכה יראה, כמאמרם (אבות ג, יז) אם אין יראה אין חכמה, והיראה היא האוצר שמשמר את התורה (שבת לא, א) שבלי זה כל התורה הולכת לאיבוד, תורה בלי יראת שמים אינה משפיעה ואינה מקדשת את האדם, כמו שהביא הנפש החיים שער א' פ"ג בשם הזוהר אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא, ויראת שמים באה על ידי דקדוק ההלכה למעשה, הלכות יום יומיות במשנה ברורה, זה נותן לאדם יראת שמים, וכאשר יש האוצר של יראת שמים אזי התורה נשארת ומתקיימת באדם. [סיום הש"ס, אב תשע"ב]

סיום הש"ס לעילוי נשמת נפטר

כשלומדים ש"ס לעילוי נשמת נפטר, זה זיכוי הרבים של הנפטר שמחמתו התעוררו לזה, ועל ידי זה הוא זוכה ללמוד את הש"ס בעולם האמת, כיון שזיכה את הרבים בלימוד כל הש"ס, שעל ידי מיתתו התעוררו, והוא הגורם לזה.

ועכשיו שעושים גם סעודת מצוה עם שמחה, זהו זיכוי הרבים לא רק של מה שלמדו עכשיו, אלא גם על העתיד, שרואים שאפשר ללמוד ש"ס, ואין זה קשה לדעת ש"ס, אם לומדים וחוזרים יכולים להיות בקיאים בש"ס, וכל אחד מרגיש שהוא שייד לזה ויכול ללמוד את הש"ס, והכל נזקק לזכות הנפטר שגרם לזה.

[ישיבת פוניבז', שבט תשע"ג]

הנפטר לומד ש"ס במתיבתא דרקיעא

סיום הש"ס לעילוי נשמת נפטר, מלבד מה שזוכה הנפטר בזכות התורה שנגרמה על ידו, הוא גם זוכה ללמוד תורה ממש במתיבתא דרקיעא, ומעשה שהיה באדם צעיר באמריקה שנהרג בתאונת דרכים, והניח אשה ובן יתום, והם עלו לארץ, והאשה התחזקה, והכניסה את הבן ללמוד בחיידר, אך הוא לא היה רגיל ללמוד גמרא, והתקשה בלימודיו, ויום אחד חזר מהחיידר וסיפר כי מחר יש מבחן בגמרא והוא לא יודע את הגמרא, ובכה במרירות ונרדם על מיטתו, ולמחרת בבוקר קרא לאמו וסיפר לה כי אביו בא אליו בחלום ולימדו את כל הגמרא, ועכשיו הוא כבר מוכן למבחן, ואף שאביו לא היה בר הכי ולא למד גמרא בחייו, אבל כיון שבנו למד בחיידר הרי ברא מזכי אבא (סנהדרין קד, א) ובזכות זה זכה גם האב ללמוד את הגמרא במתיבתא דרקיעא, ובא בחלום להסביר לבנו את הגמרא.

ורואים מזה את הענין שמלבד מה שזוכה הנפטר בזכות התורה שלומדים בגללו, הוא זוכה גם ללמוד תורה ממש במתיבתא דרקיעא, וכאן שלמדו וסיימו את הש"ס לעילוי נשמת הנפטר, זכה הנפטר ללמוד את כל הש"ס במתיבתא דרקיעא, ושם הוא לומד ומבין עם הבנה של עולם הבא, כידוע שכל מה שלומדים ולא מבינים בעולם הזה, מבינים בעולם הבא, והנפטר זכה לש"ס עם הבנה של עולם הבא בזכות שלמדו את הש"ס בגללו.

ונמצא שהלומדים מזכים את הנפטר בכל הש"ס, ואין לשער איזה גן עדן שהוא מקבל עבור זה, שהוא לומד עכשיו ש"ס, וזכה ללמוד את כל הש"ס בזמן קצר, בשנה אחת שלמדו לעילוי נשמתו, והרי בדרך כלל מה שאדם לומד בזמן קצר אינו זוכר כל כך, ומי שלמד ש"ס בשנה אחת וכי הוא יכול לזכור, אבל הנפטר שנמצא בעולם הבא בודאי הוא זוכר, כי שם זוכרים ולא שוכחים, ובזכות הלומדים לעילוי נשמתו הוא בקי בש"ס, עם ההבנה שיש בגן עדן.

[ישיבת פוניבז', כסלו תשע"ו]

המזכים את הנפטר בש"ס יזכו לידיעת הש"ס

שמחה גדולה היא שזכו לסיים את הש"ס לעילוי נשמת הנפטר, ומלבד מה שזו זכות גדולה ללומדים עצמם, הם גם מזכים את הנפטר בש"ס, ועכשיו הוא בעולם האמת בקי בש"ס, כיון שלמדו את כל הש"ס בגללו.

וכל אחד מן הלומדים שהשתתפו בזה, כל אחד בחלק מהש"ס, שהצטרף יחד לש"ס שלם שיש בו את כל התורה, זוהי זכות עצומה מאד, ובודאי מידה כנגד מידה מי שמזכה אחרים בתורה יזכה גם הוא להצלחה בתורה, וכל אלו שלמדו את הש"ס וזיכו את הנפטר בזה יזכו גם הם להצלחה בש"ס ובכל התורה מידה כנגד מידה.

[סיום הש"ס, סיון תשע"ט]

האם הנפטרת לומדת ש"ס?

זכינו לסיים ש"ס לעילוי נשמת אמו של אחד מבני החבורה, והנה ידוע שכל תורה שלומדים לעילוי נשמת הנפטר, מלבד מה שהוא זוכה בזה לזכות של תורה, הוא זוכה גם ללמוד תורה ממש בעולם הבא. ונסתפקתי כיצד יהיה באשה שלומדים לעילוי נשמתה, האם גם היא זוכה ללמוד תורה ממש, או שיש לה רק זכות של תורה.

ובאמת נשים פטורות מתלמוד תורה, אבל מברכות ברכות התורה, משום שצריכות ללמוד את הדינים שנוגעים להן, ואף הדינים שלא נוגעים להם שאינן חייבות ללמוד, מכל מקום אם למדו יש בזה קיום מצוה של עסק התורה (עיין שו"ע וביאור הלכה סוף סימן מ"ז), ואם כן גם תורה של אשה היא תורה, ויכול להיות שגם במתיבתא דרקייעא היא תלמד תורה ממש.

על כל פנים איך שיהיה, זוהי שמחה גדולה שיש ציבור שגמרו את הש"ס, כל הציבור יחד חילקו את הש"ס ביניהם, וזה מצטרף לעילוי נשמת הנפטרת, שלמדו מחמתה, והיא הגורמת לזה, ויש לה זכות תורה של כל הש"ס.
[ישיבת פוניבז', סיון תשע"ו]

לימוד הש"ס בשותפות

לימוד הש"ס בשותפות לעילוי נשמת נפטר, שכל הציבור מתחלקים בלימוד המסכתות ומצטרפים יחד לסיום כל הש"ס, זה לא שותפות שמתחלקת לחלקים כמו שותפות גשמית, אלא זו שותפות רוחנית, שהיא תוספת באיכות, שכולם שותפים בש"ס, ולכל אחד מן הלומדים יש חלק בש"ס שלם.
[ישיבת פוניבז', שבט תשע"ב]

לגמור הש"ס לא רק בשותפות

הנה זה דבר טוב מאד שסיימו את הש"ס, וכך צריכים לעשות, להמשיך הלאה לעסוק וללמוד את כל הש"ס, ואמנם כאן סיימו את הש"ס בשותפות, שכל אחד לקח איזה מסכתא, או כמה דפים, וביחד גמרו את הש"ס, אבל כל אחד יכול גם לגמור ש"ס בעצמו! יש זמנים פנויים שמתבזבזים מתוך סקרנות, ואם מנצלים את הזמן אפשר לגמור ש"ס, בלי מאמץ מיוחד, אוכלים וישנים ונחים כמה שצריך ואפשר להתקדם בש"ס.
[ישיבת ארחות תורה, כסלו תש"פ]

הדרן עלך והדרן עלן

בסיום מסכת אומרים הדרן עלך מסכת פלונית והדרן עלן, ויש שני פירושים מה זה הדרן, אם לשון חזרה, כמו שמצינו בגמרא הדר אמר, או שהוא לשון הוד והדר, כפי שמזכירים באקדמות הדר מרי שמיא.
ולפי שני הפירושים זו תפילה, אם זה לשון חזרה מתפללים שנוכל לחזור, ויהיה

לנו הכוח לחזור, כי באמת צריכים לחזור, וכמו שאמרו (סנהדרין צט, א) שהלומד ואינו חוזר כזורע ואינו קוצר, אבל קשה לחזור, כמו שמצינו בשני מקומות בגמרא (ע"ז יט ועירובין נד) ידעי רבנן בהא מילתא ועברי עלה, והיינו שרבנן יודעים את חשיבות ומעלת החזרה, אך הם עוברים על זה ואינם חוזרים, ו"רבנן" הם אלו שדבוקים בתורה כל הזמן כמו שכתב רש"י בב"ב דף ח' שרבנן הם תלמידי חכמים העוסקים בתורה תמיד, והם יותר מצורבא מרבנן, ואף על פי כן הם לא חוזרים.

ולעומת זה מובא בהמשך הגמרא (בע"ז ובעירובין שם) אמר רב נחמן בר יצחק אנא עבדתה ואיקיים בידאי, היינו שרב נחמן בר יצחק כן חזר על תלמודו והתקיים בידו, ובזה זכה לדרגתו שהיה אמורא והוא יותר מרבנן, אבל רבנן לא היו חוזרים, והטעם משום שצריכים ללמוד מה שלבם חפץ כדאיתא בע"ז שם, ופירש רש"י שאם לא ילמד מה שלבו חפץ יהא לבו על תאוותו ולא יהיה מרוכז להבין את מה שלומד, ואם כן זהו חיסרון בדבקות בתורה, ורבנן לפי טבעם היה קשה להם לחזור, ולבם נמשך יותר ללמוד דברים חדשים, ולכן באונס עברי עלה ולא היו חוזרים, כי צריכים ללמוד מה שלבם חפץ כדי שלא תהיה בטלה.

ועל זה מבקשים "הדרן עלך", והיא תפילה גדולה מאד, שיהיה לנו טעם בחזרה, ועל ידי זה נהיה בדרגה יותר גבוהה כמו רב נחמן בר יצחק.

אבל יש עוד פירוש הדרן לשון הוד והדר, והיא תפילה שאנחנו נהיה בדרגה שנפאר את המסכת, כידוע שמסכת היא מציאות רוחנית ובריה בפני עצמה, כמו שמובא בספר מנורת המאור (נר ג' כלל ח' ח"ג) המעשה במסכת חגיגה, שהיה חסיד אחד שנפטר ולא הייתה לו משפחה, ובשעת הלוויה ראו אשה אחת שישבה ובכתה עליו הרבה, וכששאלוה מה שמה אמרה ששמה חגיגה, והתברר כי הוא למד מסכת חגיגה הרבה פעמים, והמסכת שמחה בזה, והכירה לו טובה על כך, ובאה לכבדו בשעת פטירתו.

ועל זה אנו מבקשים "הדרן עלך" שנזכה לפאר את המסכת, וגם "הדרך עלן" שהמסכת תפאר אותנו, שנזכה לתורה כזו שתפאר אותנו.

[מהשיעור היומי, טבת תשס"ז]

דעתן עלך

בסיום מסכת אנו אומרים דעתן עלך, והפירוש בזה שאנחנו לא מסיחים דעת מהמסכת, וגם בזמן שאין עוסקים בה לא מסיחים דעת ממנה.

וידוע שהחיי אדם בהקדמה לחכמת אדם כתב שהוא יודע שיש שיתלחשו עליו איך מלאו לבו לחבר ספר הלכה, אחרי ששנים רבות עסק במסחר, והיה נוסע ליריד בלייפציג, וכיצד שיך שמי שאין תורתו אומנותו יפסוק הלכה לרבים.

וכתב שם על פי דברי הגמרא ביבמות דף ל"ד שאשה ששהתה עשר שנים בלי בעל שוב אינה יולדת, ואמרו שכל זה הוא בזמן שאין דעתה להינשא, אבל אם דעתה להינשא אפילו ששהתה בלי בעל יותר מעשר שנים, עדיין נשאר כוח הלידה בנפשה, כי אין זה הפסק, ולא נחשב ששהתה, משום שהיה דעתה להינשא.

וכך גם כותב החיי אדם, שאף בזמנים שעסק במסחר מחמת אונס, לא הסיח דעתו מדברי תורה, ועשה תורתו קבע ומלאכתו עראי, ומאחר שדעתו על התורה, אין זה נקרא הפסק, ונשאר כוח התורה בנפשו.

וכמו כן בסיום מסכת אנו אומרים דעתן עלך, שאף בזמן שאין אנו עוסקים במסכת, לא נסיח דעת ממנה.

[פתיחת הזמן, חשון תש"ע]

חיזוק סיום המסכת בישיבת פוניבז'

מסמך מיוחד שניסח רבינו שליט"א בכתב ידו לחיזוק בני הישיבה לסיום המסכת

אנחנו תלמידי הישיבה ישיבת פוניבז' הק' מקבלים עלינו בלי נדר לסיים מסכת יבמות (לכה"פ עם פירש"י) עד ראש חודש אייר תשס"א הבעל"ט

יהי רצון שנזכה לסייעתא דשמיא בזה.

ולחיזוק הדבר באנו על החתום

נאום... נאום... נאום...

[illegible]

מסמך זה שוכפל בשעתו בעשרות עותקים, וחתמו עליו רבים מבני הישיבה.

יצוין כי מאז אותה שנה הנהיג רבינו שליט"א בישיבה מעמד מיוחד בתחילת כל זמן לרגל סיום המסכת שנלמדה בזמן הקודם, לייקר ולרומם מעלת סיום המסכת.

מתוך מכתבים בכת"י רבינו שליט"א
לתלמידים שסיימו את הש"ס

אז יר ויב
שמי שמיא גיה אל ידעך לא זה שפניו אסיומה נפש
אשר ואלו אן
בא"ר יורו גיטא

אברהם ה' נקד ונתלה יפה ויב
שמי כ- סיומה מה לא נפש אלה אהב
מה שמיא לא שמיא אברהם

אז יר ויב
שמי שמיא גיה אל ידעך לא זה שפניו אסיומה נפש
אשר ואלו אן
בא"ר יורו גיטא

שמי שמיא גיה אל ידעך לא זה שפניו אסיומה נפש
אשר ואלו אן
בא"ר יורו גיטא

שמי שמיא גיה אל ידעך לא זה שפניו אסיומה נפש
אשר ואלו אן
בא"ר יורו גיטא

אשר שמיא גיה אל ידעך לא זה שפניו אסיומה נפש
אשר ואלו אן
בא"ר יורו גיטא

אשר שמיא גיה אל ידעך לא זה שפניו אסיומה נפש
אשר ואלו אן
בא"ר יורו גיטא

אשר שמיא גיה אל ידעך לא זה שפניו אסיומה נפש
אשר ואלו אן
בא"ר יורו גיטא